

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1933.

Första kammaren.

Nr 23.

Onsdagen den 22 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Möller* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 209, med förslag till förordning om erkända arbetslöshetskassor m. m.;
nr 210, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 8 april 1927 (nr 77) om försäkringsavtal; samt
nr 217, angående statsförvärv av Ostkustbanan och Uppsala—Gävle järnväg m. m.

Justerades protokollen för den 15 och den 17 innevarande månad.

Herr statsrådet *Sköld* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 233, angående indragning av viss personal vid domänverket m. m.; och
nr 234, angående anslag till lantbruksstyrelsen m. m.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 104, till Konungen i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i lagen om arbetarskydd.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 221, angående vissa åtgärder till stöd åt hantverket.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 222, angående försäljning av mark från Borgholms kungsladugård i Kalmar län.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 228, angående godkännande av överenskommelsen i Madrid den 14 april 1891 angående undertryckande av oriktiga ursprungs-beteckningar å handelsvaror, reviderad i Washington den 2 juni 1911 och i Haag den 6 november 1925.

Efter föredragning av herr *Asplunds* motion, nr 290, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för ernående av ökad avsättning av inhemska skogsprodukter m. m., beslöt kammaren att, under förutsättning av bifall till vad jordbruksutskottet i sitt memorial nr 44 hemställt om överlämnande till särskilda utskottet av Kungl. Maj:ts under punkten 3 i proposition nr 189 gjorda framställning, hänvisa motionen till det särskilda utskottet men att eljest remittera den till jordbruksutskottet.

Föredrogs och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial nr 43, med överlämnande till riksdagen av förteckning över av vattenfallsstyrelsen under år 1932 försälda eller bortbytta tomter.

Vid föredragning av jordbruksutskottets memorial nr 44, angående överlämnande till särskilda utskottet av vissa till jordbruksutskottet remitterade ärenden, som äga samband med frågan om arbetslöshetens bekämpande, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

*Ang. viss
ändring i
hästutskriv-
ningslagen.*

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 och 9 §§ i lagen den 2 juli 1915 (nr 261) angående anskaffande av hästar och fordon för krigsmaktens ställande på krigsfot (hästutskrivningslagen) m. m.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att förevarande proposition, nr 103, i vad den innefattade förslag till lag om ändrad lydelse av 8 och 9 §§ i lagen den 2 juli 1915 (nr 261) angående anskaffande av hästar och fordon för krigsmaktens ställande på krigsfot (hästutskrivningslagen), måtte bifallas av riksdagen.

Herr von Heland: Herr talman! I anslutning till denna fråga, särskilt med hänsyn till departementschefens yttrande i Kungl. Maj:ts proposition nr 103, att det bör undersökas, huruvida ej möjlighet föreligger att vidtaga en mera genomgripande revision av de i hästutskrivningslagen meddelade bestämmelserna för anskaffande av hästar och fordon för krigsmaktens ställande på krigsfot än som skett i det nu framlagda förslaget, önskar jag, herr talman, få göra ett kort uttalande, på grund av att jag som militär och jordbrukare kommit till den uppfattningen, att det vore av vikt, att chefen för försvarsdepartementet även läte undersöka, hur denna lag i praktiken skulle komma att verka. Det är naturligtvis nödvändigt, att vid krigsmaktens ställande på krigsfot erforderliga hästar stå till förfogande, men det torde också vara av minst lika stor vikt, att vid en sannolik isolering vid krigstillfälle landets jordbruk kunde möjliggöra landets självförsörjning på livsförnödenheter. Utan tvivel skulle vårt jordbruk vid intensiv drift kunna åstadkomma denna självförsörjning, men jag ifrågasätter, huruvida den samma skulle kunna möjliggöras, därest jordbrukarna inte i tillräcklig utsträckning ha till förfogande ett nödvändigt hästmaterial. På grund av motoriseringen inom jordbruket ha redan före den nuvarande depressionen jordbrukarna i största möjliga omfattning begränsat sitt hästantal, och den nuvarande depressionen har dessutom fört med sig, att jordbrukarna med hänsyn till billigare produktionsmöjligheter inlagt och fortfarande inlägga en stor del av åkerarealen till ständiga betesvallar, vilket ytterligare för med sig möjligheten att inskränka hästantalet.

Jag har fått den uppfattningen, att redan nu, därest den nu behandlade lagen skulle träda i kraft, visserligen krigsmakten skulle erhålla erforderligt hästantal, men att härigenom det skulle omöjliggöras för jordbrukarna att kunna på önskat sätt bruka den nuvarande öppna åkerarealen, och ändå mindre att genom delvis upplöjning av till betesmarker inlagda åkerarealer kunna intensifiera landets jordbruk, så att självförsörjning på livsmedel skulle kunna åstadkommas. Dessa spörsmål anser jag äro av så allvarlig betydelse, att de borde kräva en utredning, och särskilt anser jag, att försvarskommissionen borde överväga denna fråga, i all synnerhet om man inom försvarskommissionen känner sig böjd att i enlighet med gjorda försök inom vår härorganisation

Ang. viss ändring i hästutskrivningslagen. (Forts.)

övergå till enspända fordon i stället för tvåspända, vilket i ändå högre grad skulle kräva tillgång på hästmateriel. Vid frågans behandling borde även hänsyn tagas till vilka möjligheter vi ha att vid krigstillfälle med eventuell isolering kunna framskaffa bränslemateriel för motordrift.

Herr talman, jag har intet yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 17, i anledning av väckt motion om förbud för ägare av utarrenderad fast egendom att av arrendator kräva ersättning för egendomen påförda skatter.

Om förbud för jordägare att av arrendator kräva ersättning för skatter.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 123, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Johan Larsson* hemställt, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära utredning och framläggande av förslag till ändring av nu gällande arrendelag eller lag om nyttjanderätt till fast egendom, så att i lagen stadgades förbud för ägare av utarrenderad fast egendom att av arrendator kräva ersättning för skatter, som vore påförda den egendom arrendeavtalet avsåge.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion, I: 123, icke måtte till någon riksdagens åtgärd förändras.

Herr Larsson, Johan: Herr talman, mina herrar! Avsikten med den motion jag väckt i denna fråga har varit att söka åstadkomma en förbättring för arrendatorerna i skattehänseende. Arrendatorerna anse nämligen, att de genom 1928 års kommunalskattelag blivit missgynnade.

Enligt nuvarande kommunalskattelag skall jordägaren påföras och erlägga den kommunala fastighetsskatten, vilken princip kan förefalla riktig, men jordägaren har också erhållit rättighet att från sin inkomst åtnjuta procentavdraget, vilket förut var förbehållet arrendatorn. Vid upprättande av arrendeavtal är det nu ingenting som hindrar, att i avtalet inrymmes en bestämmelse, att arrendatorn skall till jordägaren erlägga vad denne utbetalt i fastighets-skatt. Detta är ju också vad som i praktiken vanligast förekommer.

Det kan då vara intressant att undersöka, hur detta verkar, och jämföra resultatet med förutvarande ordning. Vi antaga, att en arrendator arrenderar ett hemman, taxerat till 30,000 kronor, och att arrendatorn taxeras för en inkomst av 3,000 kronor. Jordägaren har nu att erlägga garantiskatt å en inkomst, beräknad efter 5 % av taxeringsvärdet, eller i detta fall 1,500 kronor. Enligt vad som stipulerats i arrendeavtalet kräver nu jordägaren, att arrendatorn skall betala vad han erlagt i garantiskatt för dessa beräknade 1,500 kronor. Arrendatorn får sålunda erlägga skatt för ett inkomstbelopp av sammanlagt 4,500 kronor. Vi kunna nu göra samma undersökning enligt de bestämmelser, som gällde före 1928, och antaga, att arrendatorn även i detta fall arrenderade en fastighet, taxerad för 30,000 kronor, och hade en inkomst av 3,000 kronor. Han hade då fått göra ett avdrag för en beräknad inkomst till garantiskatten, vilket för enkelhetens skull även kan beräknas till nuvarande 5 %, alltså 1,500 kronor. Arrendatorn hade då att dels erlägga skatt för resterande 1,500 kronor samt för den beräknade inkomsten till garantiskatten, 1,500 kronor, alltså för en sammanlagd inkomst av 3,000 kronor. Han fick under dåvarande förhållanden erlägga skatt för ett belopp av 3,000 kronor mot nu 4,500 kronor.

Om förbud för jordägare att av arrendator kräva ersättning för skatter.
(Forts.)

Men det är icke enbart detta, som väckt missnöje. När i arrendavtalet stipuleras, att alla skatter för fastigheten skola erläggas av arrendatorn, blir detta en summa, som är mycket svävande, då ju skatterna variera rätt avsevärt, och det kan därför innebära en betydande skärpning av arrendevillkoren av orsaker, som icke ha något som helst sammanhang med jordbruksyrket. Det rätta borde vara, att jordägaren, som i regel är den ekonomiskt starke, bör ensam bära alla en fastighet påvilande skatter och ej medgivas rättighet att återfordra dem av arrendatorn. Det borde vara lika för en arrendator som för en hyresgäst, vilken hyr en våning. Han bör fritagas från skatt för fastigheten och jämväl befrias från att som tillägg till arrendet betala vad ägaren erlagt i skatt.

Utskottet har nu avstyrkt motionen, men jag är dock tacksam för att utskottet medgivit, att frågan förtjänar beaktande. Jag hoppas därför, att detta spörsmål så småningom skall vinna en för arrendatorernas stora grupp rättvis lösning.

Herr talman! Jag har inga förhoppningar att kammaren denna gång skall biträda förslaget, men jag ber dock att få yrka bifall till motionen.

Herr Westman: Som kammarens ledamöter hörde av den föregående ärade talarens anförande, rörde sig hans argumentering helt och hållet inom den frågan, om det var lämpligt, att kommunalskattelagarna innehålla de bestämmelser, som de nu göra. Således föreligger här egentligen ett kommunalskattetekniskt spörsmål. Den ärade talaren har likväl i sin motion velat lösa problemet genom en ändring i arrendelagarna. Jag kan förstå, att skälet hertill varit, att en föregående motionär, som tog upp detta spörsmål vid förra årets riksdag, sökte gå den väg, jag nyss angav såsom riktig, men då råkade få sin motion avstyrkt av bevillningsutskottet. Emellertid finner man, om man läser bevillningsutskottets utlåtande, att utskottet ej slagit igen dörrarna för all framtid, utan utskottet har medgivit, att denna kommunalskattefråga kan förtjäna ytterligare utredas. Jag skulle därför vilja föreslå den ärade motionären, att om han, som han ställde i utsikt, tager upp frågan ett annat år, han då ville försöka få en lösning på det sättet, att han lade frågan som en skattefråga. Jag tror, att han på den vägen skulle ha större utsikt att vinna gynnsamt resultat.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågasvarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Herr statsrådet *Schlyter* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 223, med förslag till lag med vissa bestämmelser om krigsdomstolar och rättegången därstädes;

nr 224, angående anslag till bestridande av kostnader för Svea hovrätt;

nr 225, angående anslag till bestridande av kostnader för krigsdomstolarnas verksamhet, m. m.;

nr 226, med förslag till ändrad lydelse av § 20 regeringsformen;

nr 227, med förslag till ändrad lydelse av § 24 riksdagsordningen; samt

nr 236, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckta motioner angående vissa ändringar i lagen om delning av jord å landet m. m.

Om utredning ang. jorddelningslagens verkningar.

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 197 i första kammaren av herr *Lindhagen* samt nr 355 i andra kammaren av herr *Johansson* i Edsbyn.

I motionen I:197 hade hemställts, att riksdagen ville hos regeringen begära förslag helst redan till denna riksdag till sådan ändring i § 3 av 19 kap. lagen om delning av jord å landet, att mindre jordbruk skulle även på skifteslagstiftningens väg fullständigas och utvidgas i möjligaste mån med odlingsmark och även erhålla en tilldelning av husbehovsskog, som svarade mot jordbrukets sålunda ökade utvecklingsmöjligheter.

I motionen II:355 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda om nuvarande bestämmelser i lagen om delning av jord å landet av den 18 juni 1926 vore betryggande för att jordbrukslott vid avstyckning erhöles så mycket skog, att jordbrukets framtida existens icke äventyrades på grund av ägarens oförmåga att bygga och underhålla gården utan tillskott av s. k. stödskog, åtminstone i Norrland med riklig skogstillgång, och att för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen, i anledning av motionerna I:197 och II:355, ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning, huruvida och i vad mån tillämpningen av 19 kap. 3 § jorddelningslagen jämte därmed sammanhängande lagrum varit gynnsam för bildande av bärkraftiga jordbruksfastigheter, vid vilken utredning särskilt avseende borde fästas å verkningarna av gällande praxis i fråga om tilldelning av erforderliga ägoslag.

Vid utlåtandet fanns fogat ett såsom »program för utskottets hemställan» betecknat yttrande av herr *Lindhagen*.

Herr Lindhagen: Herr talman! Här föreligger till synes ett enhälligt utskottsutlåtande. Men bakom denna enhällighet ligga stridsfronter, som ämna under denna undersökning — om den överhuvud taget kommer till stånd på något vederhäftigt sätt — var och en på sitt håll göra sig gällande för sina olika intressen och olika uppfattningar.

Jag har begärt ordet dels för denna erinring och dels därför att detta är enligt min uppfattning riksdagens viktigaste fråga för dagen och en produktiv fråga. Det gäller nämligen, att de nya jordbruk, som utbrytas genom skifteslagstiftningen, skola på denna väg erhålla tillräcklig odlingsmark och skog, vilket i hög grad försummas. I all synnerhet börjar man allt mer glömma bort, att odlingsmark bör i största omfattning tilläggas detta jordbruk. Sådana nya jordbruk kunna bildas på olika sätt, men skiftesväsendet bör ej försumma att även för sin del på en sådan smärtfri väg verka för detta ändamål. Därför har det väckts motion dels av mig i första kammaren att på den vägen kunna se till, att det blir bärkraftiga jordbruk, och vidare av den numera avlidne representanten i andra kammaren herr *Johansson* i Edsbyn, som också för sin del framfört förslag, att man skall se till, för betryggande av jordbruket vid avstyckning, att detta erhåller så mycket inägor och skog, som vederhör.

Jag har nu tillåtit mig att i en promemoria, som fogats till detta utskotts-betänkande, lämna en fullständig utredning angående striden mellan industrien och jordbruket om skogen ända från 1896 års ägostyckningslag, som frigav

Om utredning ang. jorddelningslagens verkningar. (Forts.)
ägostyckningen över Norrlandskommitténs ägostyckningslagar, som kommo till för att lägga både odlingsmark och tillräcklig skog till jordbruken och fram till de senaste strävandena från en ånyo förhärskande industri att söka undergräva Norrlandslagarna.

Med den promemoria, som finnes fogad till utskottets hemställan, har be-lysts, huru bakom den enighet, som präglar utskottets betänkande i denna stora, för jordbruket i hela landet viktiga fråga, ligga, som sagt, stridiga upp-fattningar. Där rymmes också den uppfattning, som delades av herr Tamm i hans motion — jag tror det var 1930 — om återgång väsentligen till 1896 års fria ägostyckning.

Detta bör påpekas, när kammaren nu går att bifalla detta enhälliga ut-skottsutlåtande, bakom vilket ligga så många krokben. Det skulle förresten knappast gått med den nuvarande parlamentarismen att få ens någon formell enighet här, om icke ordföranden i andra lagutskottet för denna gång utkastat ett förslag till skrivelse, som han lämnade till en annan ledamot av utskottet att framföra, varigenom man i alla fall kunde samla meningarna till en »un-dersökning», som likaväl kunde bli bara en elegantare omväg till den nuvaran-de negativa och auktoritativa parlamentarismens papperskorgar. Då gick utskottet med, dock efter åtskillig vända från skogsintresset och industrialister av skilda slag. Hade ordföranden haft en annan mening och yrkat omedelbart avslag, hade jag kanske stått ensam, ty på det sättet är utskottsorganisatio-nen ordnad i den sjunkande parlamentarismen och i den riktningen gick ock den knaggliga diskussionen.

Nu skall jag be att få komma med ett ytterligare bidrag i denna sak. Alla små bidrag äro i alla fall en droppe, som kan urholka klippan. Nyligen har till jordkommissionen i Västernorrlands län — det är således en offentlig hand-ling — inkommit en anmälan av följande innehåll:

»Undertecknad anhåller härmed vördsamt till jordbrukskommissionen i länet att få till dess kännedom framföra nedanstående, samt får jag också vörd-samt anhålla att, sedan kommissionen tagit del av detsamma, denna vidtager de åtgärder, som kunna anses befogade, eller om detta icke låter sig göra, om möjligt underrätta mig, om vilken väg man bör gå för att i möjligaste mån kunna bistå arrendatorerna i fråga. Som nog kommissionen torde ha sig be-kannt, ha skogsbolagen å flera platser sökt sälja en del arrendeställen. Där-vid måste man ju låta dessa följas av en skogbit avsedd att täcka vederbö-rande fastighets behov av husbehovsvirke.» — En skogbit, ja! Men odlings- Marken är numera alltmera bortglömd både inom skiftesväsendet och på andra håll, men en skogbit, givetvis så liten och dålig som möjligt, kan man icke kom-ma ifrån, ty det står i lagen. — »Så har också Skönviks A.-B. gått tillväga i Torps socken, Djupröra by, där några arrendeställen nu utbjudas till för-säljning. Innan utbudet gjordes, ha dock de till respektive fastigheter lydande skogsskiftena avverkats så långt man enligt lag haft rättighet till. Därvid har man också, i olikhet med vad som eljest är kutym vid stämpling, utstämp-lat de bättre träden i skogsbestånden, under det krokor och andra mindervär-diga träd sparats för att representera den kubikmassa, som skulle erfordras för husbehovsskog. Nu torde det vara så, som ju var och en vet, att endast normal skog kan användas till husbyggnadsändamål, varför i realiteten dessa torpställen för en avsevärd tid framåt icke skulle hava tillgång till husbe-hovsvirke. Kommer därtill, att de i dessa dagar uppsagda arrendatorerna ställts inför det faktum, att därest de icke köpa sagda torp, de inom en nära framtid äro berövade hus och hem, kan ju bolagets försök att sälja icke anses som annat än att under hägn av lag och rätt söka ytterligare försvåra det förut prekära läget för dessa människor. På en del av torpställena i fråga äro också

Om utredning ang. jorddelningslagens verkningar. (Forts.)

byggnaderna i sådant skick, att de, för att kunna brukas till de ändamål, de äro avsedda för, äro i behov av reparationer i nära framtid. Detta faktum torde också hava varit för bolaget avgörande, då detta gått in för försäljning av samma fastigheter. Med hopp om att jordbrukskommissionen vidtager de åtgärder, som den i detta fall kan anse påkallade, tecknar jag» etc. — — —

Nu är det emellertid så, att jordkommissionerna tyvärr äga att syssla endast med tillämpningen av vanhävdslagen. Däremot är tillämpningen av den sociala arrendelagen helt lämnad åt Guds försyn, och då den ej räcker till att leda oss människor i kampen om intressena, blir det ej någon kontroll på arrendelagstiftningen. Det har flera gånger yrkats i motioner, att en sådan kontroll skall komma till stånd. Den finnes nära till hands genom att utvidga jordbrukskommissionernas befogenhet, men det har i dessa för jordfrågan främmande tider avslagits av riksdagen.

Nu har emellertid en och annan jordbrukskommission tillåtit sig att, oavsett bristande befogenhet, dock anmäla sådana saker, men det är naturligtvis på sidan av lagarna. De uppträda då mera som enskilda petitionärer, vilket ju är varje svensk persons, fysisk såväl som juridisk persons rättighet enligt gammal praxis i detta land.

Nu hade framlidne riksdagsmannen Johansson i Edsbyn, oberoende av mig, i andra kammaren här om året väckt en motion, vari han fäste uppmärksamheten på att i hans hemtrakt i en viss by skulle man styckat jordbruk på det sätt, att ägojorden utstyckades i små parceller, varje underliggande det minimum, som lagen fastställer för sin giltighet, och därigenom hade man också undgått att tillägga skog. Vid närmare undersökning hade emellertid befunnits, att han misstagit sig i viss mån. Men nu kommer han igen med frågan i hela dess vidd, med jordtilldelningen i allmänhet.

Från sakkunnigt håll, har emellertid berättats mig, att nyligen pågått inom Västernorrlands län just en sådan ägostyckning, mot vilken Johansson i sin förra motion vände sig. Denna lär dock ännu ej blivit underställd överlantmätarens prövning. Men därav ser man: Vad ha vederbörande lantmätare, som skola tillämpa jorddelningslagen och lantmäteristyrelsens direktiv för möjlighet att kunna förekomma utbrytning av ofullständiga jordbruk, då lagarna kunna kringgås radikalt på sådant sätt.

I min promemoria finnes en redogörelse för hur den patriarkaliska konservatismen och lantbrukskulturellt inriktade liberalismen i de förflutna tiderna i början av detta sekel ingrepo för att göra något ordentligt, och hur sedan, då representanterna för dessa intressen avlägsnades från riksdagen, återigen industrien och den industriella demokratien kommo till makten även i denna angelägenhet. Ty det finns även en industriell demokrati, som går enig med t. ex. herr Tamms motion. Det är ingen anmärkning mot personerna, utan mot lagstiftningen. Det inträffar ofta, att ledare för fackföreningsrörelse i skogsbygder och andra, gripna av den s. k. mondismen, förklara, att all skog bör tillhöra bolagen. Socialdemokrater borde åtminstone säga, att den skall tillhöra staten eller kommunerna — men all skog utan skillnad bör tillhöra skogsbolagen! Det har till och med uttalats tydligt i motioner i riksdagen. Men det är klart, att när icke omedelbart intresse för denna angelägenhet finnes representerat i riksdagen, kommer man bort från vakthållningen omkring intressenas harmoni på detta område.

Nu har ock inträffat, att den nya lagstiftning, som tillkom genom 1926 års lag om delning av jord på landet, blev så skriven, att den mindre än norrlandslagstiftningen, som även den var en kompromiss mellan första och andra kammaren, var mån om att tillgodose jordbrukets trygghet att få erforderlig tilldelning av odlingsbar mark och skog. Än värre har det blivit

Om utredning ang. jorddelningslagens verkningar. (Forts.)
genom de direktiv, som lantmäteristyrelsen — enligt min uppfattning genom att rent av tillägna sig en lagstiftningsmakt — har uppställt för denna tilldelning av inägojord och av skog. Jag har kunnat redogöra för hur detta direktiv tillkommit, och bakom det står det enligt uppriktigt medgivande endast skogsintressen representerade.

Med dessa ord och med åberopande av min promemoria, som bland annat stöder sig på den avlidne Johanssons i Edsbyn undersökning, som är mycket värdefull, skall jag be att få yrka bifall till utskottets hemställan. Ett sådant bifall blir tillika en hyllning till Johansson, som gick bort i dag, samma dag, som hans motion skulle förekomma i riksdagen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

*Om sänkning
av rösträtts-
åldern vid
landstings-
mannaval
m. m.*

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 13, i anledning av väckta motioner om sänkning av de för rösträtt vid allmänna val föreskrivna åldersgränser.

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft motionerna nr 5 och 6 i första kammaren av herr *Nerman*.

I motionen I: 5 hade hemställts, att riksdagen, såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling, måtte besluta, att §§ 6 och 16 riksdagsordningen skulle erhålla nedanstående ändrade lydelse:

§ 6.

9) Valrätt vid elektorsval tillkommer envar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad.

§ 16.

Valrätt tillkommer envar man och kvinna, som är svensk undersåte och senast under näst föregående kalenderår uppnått tjugu års ålder.

I motionen I: 6 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att sådana ändringar skulle vidtagas i nu gällande lagar och förordningar, att åldersgränsen för kommunal rösträtt medgäves man och kvinna, som vore svensk undersåte och senast under näst föregående kalenderår uppnått tjugu års ålder.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

1) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta företaga utredning samt före nu löpande fyraårsperiods utgång för riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i grundlag, kommunallag och övriga författningar, att åldern för deltagande i val av landstingsmän sänktes till överensstämmelse med den för kommunala val i övrigt ävensom för val av ledamöter till riksdagens andra kammare nu gällande rösträttsåldern att i samband härmed den nuvarande elektorsinstitutionen för val av förstakammarledamöter för de städers del, som icke deltog i landsting, avskaffades samt att den för kommunal- och stadsfullmäktigeval gällande valbarhetsåldern på fyllda 25 år utsträcktes att jämväl gälla för landstingsval och val till riksdagens andra kammare;

2) att motionerna I: 5 och 6 måtte anses besvarade genom vad utskottet under 1) hemställt.

Om sänkning av rösträttsåldern vid landstingsmannaval m. m. (Forts.)

Reservationer hade avgivits

1:o) av greve *Spens* samt herrar *Sundberg*, *Björkman*, *P. Sandström*, *Gustafson* i *Kasen*, *Lindmark*, *Lundén* och *Lundqvist* i *Rotebro*, vilka av angivna orsaker hemställt,

1) att riksdagen måtte avslå konstitutionsutskottets hemställan under punkten 1) i dess utlåtande nr 13;

2) att motionerna I:5 och 6 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

2:o) av herr *A. Pettersson* och herr *Petersson* i *Broaryd*, vilka på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Björkman**: Herr talman! Som kammarens ledamöter funnit av det betänkande, som föredragits, är det fråga om ganska vittomfattande författningsändringar, som av utskottsmajoriteten, tack vare lottens hjälp, nu kunnat framläggas för kammaren. Det gäller två stora ting. Det ena är frågan om att, som konstitutionsutskottet säger, återföra förstakammarvalen till kommunallivets grund varmed också följer avskaffande av elektorsinstitutionen för de stora icke-landstingsstäderna. Det andra förslaget gäller genomförande av en enhetlig kommunal valbarhetsnorm.

Det är tio reservanter, som, av lotten ogynnade som de äro, delat sig i två avdelningar. Jag har deltagit i den ena, där det framhålls höger- och folkfrisinnade synpunkter. Där går det ut på att den överenskommelse, som träffades vid författningsrevisionen 1919—1921, ännu bör vara bestående, tills det kan visa sig, att det finns fullt klar grund för ändringar.

Jag är, herr talman, alldeles medveten om, att det vid författningsrevisionen förelåg ett regeringsyttrande, som icke motsagts av författningsutskottet, och i vilket yttrande utsades, att med de nya bestämmelser, som kommo till, var det icke fjärran, att man ånyo kunde få upptaga till övervägande andra normer för ett demokratiskt riksdagsskickets första kammare. »Andra normer!» — men det förslag, som här föreligger, innehåller icke några andra normer, utan det är en ändring för att borttaga en bestämmelse, som då kom med och som betraktades, bytesmedel som den var, såsom av karaktärsskiljande art kamrarna emellan. Denna bestämmelse är inte alls av någon ekonomisk art, utan den är av en fullt demokratisk, allmängiltig, allmänmänsklig natur. Den vilar på den princip, som i avseende på valbarhet skiljer de bägge kamrarna, att det skall vara någon skillnad mellan yngre och äldre psyke; på den ena sidan är det den något mognare åldern, något mer betänksamhet, än på den andra sidan. Denna idé i avseende på skillnaden mellan kamrarna är nu utsträckt även till valmännen. Det blir säkerligen ett påpekande av, att även valmännen skola ha nått en mera mognad ålder, och så är det en erinran om just denna skillnad mellan de båda kamrarna, som en gång uttryckts så, att överhuset — första kammaren — skall dämpa underhusets. den andra kammarens iver. Detta är inte mera antidemokratiskt, än att det borde kunna underskrivas av envar, som ännu håller på, att en första kammare skall existera.

Och vidare! För oss, som stå bakom reservationerna, har det varit en given sak, att man skall försöka att såvitt möjligt inte ändra grundlagen, annat än om det är absolut nödigt och absolut nyttigt, och att man därför skall vara ytterst försiktig, när man kommer fram med några förslag. Här kommer dock, på det område, vi nu befinna oss, det ena förslaget efter det andra fram, och om man ger med sig i ett, kommer snart det andra. Vi se

Om sänkning av rösträttsåldern vid landstingsmannaval m. m. (Forts.)
här en valrättsålder på 23 år; bakom det parti, som främst står för denna åldersgräns, ligger ett uttalande om att man så småningom kommer att vilja sänka denna ålder. Det står inte direkt i detta betänkande, men vi veta det från föregående behandlingar av motsvarande spörsmål. Vi komma då så småningom att få bort den ena och den andra karaktärsskiljande bestämmelsen — dessa bestämmelser, som, samlade och var för sig, äro det som skall upprätthålla själva basis för en första kammare. Och få vi bort den ena efter den andra av dessa bestämmelser, äro vi snart inne i ett enkammar-system, ty det finnes ju ingen anledning att ha två kammare av precis samma psyke; skulle vi då ha två stora diskuterande församlingar med 150 ledamöter här och 230 i andra kammaren eller tillsammans 380? Nej, då kunna vi lika gärna till hälften dekapitera dem, och bilda en kammare om det skulle gå därhän.

Såvitt jag har förnummit, har det under de senaste åren inte varit någon stark folkopinion till förmån för de ändringar, som nu äro föreslagna. Visserligen har frågan varit uppe för ett par år sedan, då den föll både i första och andra kammaren, men nu, vid denna riksdag, har intet av de stora partierna stått bakom, och det är således endast lotten, som hjälpt den Nermanska motionen att komma som utgångspunkt, som ett språngbräde för något, som här skall gå ut över en av dessa beståndsdelar, vilka, som jag sagt, karakterisera skillnaden mellan kamrarna.

Det är några små ting, som jag härutöver skulle vilja säga om det, som förekommer i utskottsbetänkandet. Det säges, herr talman, att den nutida ungdomen torde »med hänsyn bland annat till de ökade svårigheter av varjehanda slag, den efter världskriget haft att kämpa med, i det stora flertalet fall hava uppnått den grad av politisk mognad, som kan göra den skickad att utöva rösträtt». Men, herr talman, är det inte så, att tiden i stället säger, att det erfordras ännu mera mognad för att bedöma förekommande frågor nu? Därför anser jag, att det fordras mera erfarenhet nu än eljest, en erfarenhet, som är av betydelse för den regulerande kammarens mognade sammansättning. Den får inte tagas bort.

Det talas också i utlåtandet om, att det skulle vara en fördel att slippa dessa elektorsförsamlingar. Ja, i de städer, där elektorsval ägt rum — de äro inte många — har det inte befunnits, åtminstone inte i min egen hemstad, att det är förenat med några ytterst stora besvärligheter att ha en valurna stående bredvid en annan och att göra denna lilla sammanräkning. Det besväret troddes säkerligen skulle bliva mycket större, när vi fingo denna norm med 27 års ålder, som gjorde, att vi måste ha elektorsförsamlingar i de stora städerna.

Sedan talas här vidare i betänkandet om »den inkonsekvens, som ligger däri, att en person äger deltaga i val av andrakammarledamöter vid en lägre ålder än i val av landstingsmän, ehuru riksdagen dock fullföljer mera betydelsefulla samt mera omfattande och skiftande uppgifter än landstingen». Ja, det skulle man ju kunna tala länge om. Men jag skall endast be att få koncentrera mig till att läsa upp vad de liberala ledamöterna i förstakammar-sakkunniga yttrade till klarläggande av denna fråga. Där säga de: »Vad åter angår jämförelsen med andrakammarvalrätten, är det onekligen av större intresse, att de yngre årsklasser, varom är fråga, komme med vid valen till den del av riksdagsrepresentationen, som framför allt skall företräda den politiska dagsopinionen, än att de komma med vid valen till den länsrepresentation, som uteslutande sysslar med sådana ekonomiska angelägenheter som sjukvårds-, undervisnings-, kommunikations- och jordbruksfrågor.» Jag vill också understryka detta, vilket herr Hellberg varit med om att skriva un-

Om sänkning av rösträttsåldern vid landstingsmannaval m. m. (Forts.)
 der, ehuru en annan åsikt kommit fram i det utlåtande, som han nu varit med om att vara fader för — att de unga kunna gärna vara med om den politiska dagsopinionen och få fram sina synpunkter därvidlag. Där äro vi både på ena och andra hållet säkerligen med om, att den livaktiga ungdomen kommer till sin rätt och är verksam med att sätta sig in i politiska frågor, men att det skall vara tillräcklig anledning till att i nu föreliggande fall komma och vilja sänka åldersgränsen från 27 till 23 år, kan jag ingalunda finna. Att denna ungdom vid dessa elektors- och landstingsval skulle gå och fälla några tårar, för att den inte får vara med, har jag inte erfarit, åtminstone inte i min hemstad, ej heller i min enskilda, politiskt betonade intressekrets.

Ja, så står det till slut, herr talman — och det borde jag kanske ha börjat med — att »utskottet håller före, att frågan om åldersgränsen vid politisk och kommunal rösträtt väsentligen är en lämplighetsfråga», och det håller jag också med om. Nu har det vid tiden för dessa bestämmelser fastslående befunnits lämpligt att ha denna gräns, 27 år, och jag finner inte, att någon stor förändring inträtt sedan dess, som gör, att man återigen skall pröva lämpligheten. Däremot anser jag, att det kan vara en mycket stor lämplighetsfråga, huruvida detta ärende, på grund av den betydelse det fått genom konstitutionsutskottets initiativtagande efter den Nermanska motionen, lämpligen kommit fram som det nu ligger.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av greve Spens m. fl. avgivna reservationen, till vilken jag anslutit mig.

Överläggningen blev nu för en stund avbruten för att begärt tillfälle skulle beredas hans excellens herr ministern för utrikes ärendena *Sandler* att avlämna en kungl. proposition.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena *Sandler* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 244, angående anslag till bestridande av kostnaderna för Sveriges deltagande i den internationella nedrustningskonferensen samt i en blivande ekonomisk världskonferens.

Fortsattes överläggningen angående konstitutionsutskottets utlåtande nr 13. *Om sänkning av rösträttsåldern vid landstingsmannaval m. m.*

Herr **Hellberg**: Herr talman! Den högre valrättsåldern till landsting, som det här gäller, tillkom inte efter någon ingående prövning och någon genomtänkt utformning, utan som bekant var det en improvisation, som antogs vid den stora författningsrevisionen 1918. Det var en nödfallsutväg, kan man säga, ut ur en besvärlig situation. Såsom sådan fyllde den ju uppgiften för tillfället, men den är alltför konstgjord och alltför onaturlig för att bli hållbar i längden.

Den avsåg att förebygga särskilda elektorer, som högern då som bekant påyrkade, och att behålla den kommunala grunden för förstakammarvalen. Men denna uppgift fyllde den endast till hälften, d. v. s. den avvärjde bara delvis elektorsvalen och behöll bara delvis den kommunala grunden för förstakammarvalen. Elektorsvalen avvärjdes från landsbygden, men de infördes i städerna, då man inte vågade föreslå att höja valrättsåldern för deras fullmäktigeval till 27 år, ehuru annars stadsfullmäktige i dessa städer ju allmänt anses vara likställda med landstingsmän — man insåg naturligtvis, att konsekvensen skulle bli en höjning av denna valrättsålder även för andra städers fullmäktigeval, och det drog man sig för. På landsbygden däremot bibe-

Om sänkning av rösträttsåldern vid landstingsmannaval m. m.
(Forts.)

Om sänkning av rösträttsåldern vid landstingsmannaval m. m. (Forts.)
höll man den kommunala grunden för förstakammarvalen, men där höjde man i stället valrättsåldern till 27 år.

Det sista var ju i själva verket en ganska våldsam förändring. Vi må komma ihåg, mina herrar, att förut var valrättsåldern till landsting 21 år, medan den till andra kammaren var 24 år, alltså tre år högre, och den anordningen kunde naturligtvis ha ett visst fog för sig. Nu vidtogs den ändringen, att valrättsåldern för landsting höjdes till 27 år, med sex hela år, under det att den för andra kammaren nedsattes med ett år till 23. Medan valrättsåldern för de mindre, närliggande länsförsamlingarna, som ha att behandla frågor, vilka dock ligga närmare till för valmännen, sattes upp till den högre siffran, nedsattes den för den stora riksförsamlingen till 23 år. Denna ordning är bakvänd, och därför tror jag inte heller att den är hållbar i längden.

Nu säga emellertid reservanterna, att den fyller syftemålet att bidraga till karaktärsskillnaden mellan kamrarna, och därför bör den bevaras. Ja, det samma sades ju också om denna valbarhetscensus till första kammaren, som vi avskaffade för några veckor sedan: den skulle också bidraga till att upprätthålla en karaktärsskillnad mellan kamrarna. Jag tror, att i det avseendet betydde den ingenting, och jag har precis samma mening om denna bestämmelse. Det är andra bestämmelser, som äro väsentliga för karaktärsskillnaden mellan kamrarna och som uppräknas i utskottets utlåtande, men denna åldersskillnad tror jag i verkligheten inte betyder någonting. Detta är nu min mening, och herrarna tycka kanske, att en liberal bör man inte mycket tro på i ett sådant fall. Jag tillåter mig då erinra, att för två år sedan var utskottets ärade ordförande med på samma linje i en med mig gemensam reservation, och jag tror inte han hade varit det, om han ansett, att denna bestämmelse verkligen hade någon konserverande betydelse för första kammaren.

Utskottet har nu uttalat den meningen, att åldersgrupperna mellan 23 och 27 år fördela sig tämligen likformigt på de olika partierna. För min del har jag verkligen den uppfattningen, att det förhåller sig så. Jag vet inte, om högern skulle vilja säga eller i varje fall erkänna, att den inte tilltror sig utöva så stor dragningskraft på dessa åldersklasser som exempelvis socialdemokrater och kommunister. Det skulle ju vara att ha ringa tilltro till sig själv, och min uppfattning är verkligen den, att det parti, som företräder nationella synpunkter, inte minst i dessa tider har mycket god utsikt till anslutning från de yngre klassernas sida.

Naturligtvis vore det önskvärt, om man här kunde åberopa några vittnesbörd från verkligheten, och närmast till hands låge väl då att jämföra de olika partiernas ställning i de olika kamrarna. En sådan jämförelse är emellertid ganska svår att verkställa, förnämligast på grund av de bägge kamrarnas olika bildning. En politisk stämning, som råder för ögonblicket, återspeglas vid ett valtillfälle i andra kammaren fullständigt genom att denna totalt förnyas på en gång. Om man tänker sig, att det samtidigt företoges val till landsting, komme denna stämning egentligen inte alls till synes i första kammaren omedelbart, utan först successivt under fyra år skulle den verka på denna kammars sammansättning, dock aldrig mer än till kammarens halva antal. Därför är, som sagt, en jämförelse ganska svår att göra. Men jag kan dock erinra om ett par förhållanden, som i sin mån synas mig rätt så talande:

Nu är som bekant vänstersidans, särskilt socialisternas ställning i andra kammaren mycket stark efter fjolårets val. Men om vi gå till perioden där förut, så visar det sig, att det var inte alls på samma sätt, då var ställ-

Om sänkning av rösträttsåldern vid landstingsmannaval m. m. (Forts.)
ningen en helt annan. Efter 1930 års landstingsval ansågo socialisterna, när de övervägde sin ställning i de olika kamrarna, att om de togo hänsyn till de vinster, som de gjort vid dessa 1930 års val, var deras ställning starkare i första kammaren än i den andra. I andra kammaren fattades dem då 17 röster för majoritet; i första kammaren — nämnda vinster medräknade — endast 10 röster. Även med hänsyn tagen till kamrarnas olika storlek var alltså faktiskt deras ställning starkare i första kammaren än i den andra. För att ta en enda konkret detalj är det ganska intressant att observera, att efter 1928 års val till andra kammaren och 1929 års val till första kammaren var faktiskt högerns ställning på Stockholmsbanken i andra kammaren starkare än dess ställning på Stockholmsbanken i första kammaren. I andra kammaren hade den då 8 röster av 18, d. v. s. 2 röster mer än tredjedelen. I första kammaren hade den 4 platser av 12, d. v. s. jämnt tredjedelen.

Det synes mig alltså, som om man hade goda skäl för att påstå, att denna särskilt ur landstingens synpunkt så olämpliga åldersgräns på 27 år inte alls har en sådan effekt, som den föregående ärade talaren sökte göra gällande.

Emellertid kan det ju hända, att man i stort sett kan påstå, att andra kammaren i allmänhet — det skiftar som bekant efter konjunkturen — är i någon mån radikalare än den första. Men om det verkligen förhåller sig så — jag säger *om*, ty jag är inte så säker på det — tror jag inte att det beror på denna åldersgräns, utan på en annan skillnad emellan valrätten till första och andra kammaren. Ty, mina herrar, vi få komma ihåg, att det finns en sådan annan skillnad, som kanske många inte tänka på. Denna är det återstående utskylsstreet för den kommunala rösträtten, som finns kvar. Man skall ha betalat skatt under ett av de närmast föregående tre åren för att ha valrätt, och det förefaller mig ganska sannolikt, att det särskilt i skatteskolningstider inte är utan betydelse, att den åtskillnaden finnes. Den tror jag verkligen kan åstadkomma en viss effekt, i den mån det kan finnas någon skillnad i politiskt avseende mellan kamrarna.

27-årsåldern tillmäter jag alltså inte någon betydelse såsom åtskillnadsmärke mellan kamrarna. Däremot kunna herrarna vara övertygade om att den kommer att bli en stående angreppspunkt framigenom tiderna. Denna åldersgräns vid 27 år är, som jag redan sagt, så pass onaturlig och konstgjord och så pass i grunden orimlig, att man inte kan hålla på den i längden. Hade vi infört elektorval över hela linjen, då hade det gått för sig att ha en högre valrättsålder, men att behålla landstingen som grund för första kammaren och för dem sätta denna gräns, det går inte. Därför kan enligt min övertygelse en sådan valrättsålder inte bibehållas, och jag har alltid ansett, att det har varit en mycket dålig politik att envist fasthålla vid någonting, som inte är hållbart. Jag tror också, att högern i denna kammare har haft en viss erfarenhet av den politikens verkningar, som inte är så synnerligen förmånlig.

Nu ha socialdemokraterna för första gången gått med på en enhetlig valrättsålder för både kommunala och politiska val. Jag vet ju visserligen, att de principiellt fasthålla vid 21-årsåldern, alldeles som de principiellt hålla på republiken, men jag tror, att om man finge en sådan gemensam valrättsålder över hela linjen, skulle den bli ganska fast och hållbar. Det skulle inte vara lätt att rubba den. I våra grannländer har man som bekant liksom i vårt land en valrättsålder, som är åtskilligt högre än den vanliga borgerliga myndighetsåldern, i Norge exempelvis 25, i Finland 24 år, sålunda något högre än hos oss. Det blir säkerligen inte några anlopp emot åldersgränserna i dessa

Om sänkning av rösträttsåldern vid landstingsmannaval m. m. (Forts.)
länder, åtminstone inga farliga anlopp. Det är en förnuftig anordning och därför tror jag, att den står sig. Genom en gemensam valrättsålder finge man också helt åter den gamla goda ordningen för förstakammarvalen, d. v. s. de återfördes till den kommunala grunden och man sluppe ifrån dessa påhängda, rotlösa elektorsval, som verkligen inte äro någon prydnad för vår valorganisation.

Reservanterna tala några blå ord om en eventuellt kommande revision av förstakammarbestämmelserna, och även den föregående talaren var något inne på den frågan. Det förundrar mig, att min ärade vän herr Björkman kan tala om detta, han som dock suttit tillsammans med mig i den kommitté, som hade i uppdrag att utreda förstakammarfrågan. Kommitténs utredning framlades ju inför riksdagen, och vi veta, vad resultatet därav blivit. Att tro, att man på nytt skall kunna få upp den frågan och genomföra några väsentliga förändringar, är verkligen en politisk kolartro. Utredningen i den frågan tillhör det förflutna. Hädanefter kommer det blott att företagas sinä förändringar, sådana som den nu föreslagna. Och när socialdemokraterna nu gått med på 23-årsgränsen, som innebär en genomsnittsålder av 26 år — vi få inte glömma att vi ha val endast vart fjärde år — synes mig klokheten bjuda, att taga deras anbud. Vänta vi, är det mycket möjligt, att vi en dag befinna oss i den situationen, att vi få finna oss i 21-årsgränsen eller kanske den av herr Nerman föreslagna 20-årsgränsen. Jag tycker som sagt aldrig det är klok politik att motsätta sig förändringar, som äro rimliga, och fasthålla mer eller mindre chimäriska ståndpunkter.

Jag ber därför, herr talman, ehuru jag vet, att det är fullkomligt lönlöst, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nerman: Om jag har fattat min uppgift i detta hus rätt, och särskilt i denna kammare med dess enligt eget omdöme högre mognad, bör man här framlägga endast rättvisa och förnuftiga motioner. Även tidigare framlagda, vilka inte har lyckats vinna bifall från kamrarnas flertal. Det senare har jag gjort i detta fall. Jag har också fattat min uppgift så, att man inte bör tala i onödan, och eftersom de här föreliggande motionernas yrkanden ha motive-rats flerfaldiga gånger förut, ber jag att få inskränka mig till att hänvisa till tidigare motiveringar och yrka bifall till mina motioner nr 5 och 6 här i kam-maren.

Herr Sjödahl: Herr talman, mina herrar! Här har från reservanternas sida bl. a. av herr Björkman erinrats om vad som står i reservationen, att en viss karaktärsskillnad mellan kamrarna skulle åstadkommas genom de särskilda elektorsvalen med den högre valrättsåldern. Jag har tillåtit mig att undersöka, vilken verkan dessa val haft i de två städer, där man samtidigt som man väljer 100 respektive 60 elektorer väljer 100 respektive 60 stadsfullmäktige. Man skulle väl genom en sådan jämförelse kunna få en viss uppfattning om vad frånvaron av de fyra yngsta åldersgrupperna betyder. Det visar sig då, att vid 1922/1923 års stadsfullmäktige- och elektorsval i dessa tvenne städer uppstod en avvikelse i partiförhållandena mellan de 160 personer, som valdes till stadsfullmäktige, och de 160, som valdes till elektorer, på 4 mandat. Vid nästföljande tillfälle, 1926/1927, blev det en avvikelse på 7 mandat, men 3 av dessa hade uppkommit därigenom, att de frisinnade samarbetade med libera-lerna i stadsfullmäktigevalet, men gingo för sig själva i elektorsvalet. Även i detta fall skulle man, om samma partisammanställningar förelegat, kunnat räkna med en förskjutning av 4 mandat på 160. 1930/1931 blev det i dessa

Om sänkning av rösträttsåldern vid landstingsmannaval m. m. (Forts.)
båda städer, Stockholm och Göteborg, precis samma partiställningar i stadsfullmäktigevalet och elektorsvalet, d. v. s. de olika åldersgränserna betydde vid detta tillfälle absolut ingenting. Att under sådana omständigheter påstå, att dessa bestämmelser äro någonting att bygga på, när det gäller att upprätthålla en viss karaktärsskillnad mellan kamrarna, och att säga som reservanterna, att bestämmelserna även visat sig fylla detta syftemål, är säkerligen en sanning med mycket stora modifikationer. Detta resonemang hör knappast till verklighetens område, utan snarare till trons. Och den tron har inte visat sig hålla i verkligheten under de år, som gått. När det alltså har kunnat påvisas, att i de två fall, där man kan göra en verklig jämförelse, någon ändring av partiförhållandena praktiskt taget icke — vid det senaste tillfället alls icke — uppkommit på grund av den nuvarande ordningen, är det ju tämligen utsiktslöst att påstå, att denna ordning betyder något för den karaktärsskillnad mellan kamrarna, som ändå uppenbarligen förefinnes, utan man måste söka efter en helt annan förklaring härpå och denna finner man nog, såsom redan påpekats, i de medelbara valen till första kammaren.

Jag kan inte underlåta att erinra om att när författningskompromissen antogs vid 1918 års urtima riksdag, uppträdde alla frisinna talare, enligt vad jag har kunnat se vid genomläsning av dessa protokoll, inte ens ljumt för 28-årsstreckets utan t. o. m. mycket avvisande. En talare yttrade i den debatten, att det fanns ytterst små utsikter för detta åldersstreckets bevarande. »huvudsakligen därför att denna s. k. garanti helt enkelt är omöjlig att på ett tillfredsställande sätt motivera, när det gäller själva den institution (nämligen landstinget), vid vilken garantien är knuten». Så bestämd var vederbörandes avvisande hållning på den punkten. Han ansåg konsekvenserna vara sådana, att anordningen inte kunde och inte borde bibehållas någon längre tid. Av andra liberala talare påpekades, att tron på att åldersgränsen skulle betyda någonting var en ren »illusion». Och märkvärdigt nog sade till och med högerns främste förespråkare för kompromissen, en nu avliden f. d. ledamot av denna kammare, att detta krav på högre valrättsålder vid landstingsval var en »anomali», som hade påtalats och som han gärna medgäve i viss mån förefunnes, nämligen att det fordrades högre ålder för rösträtt till landsting än till riksdagens andra kammare. Även av högerns förespråkare vid den tiden betraktades denna kompromiss som något som man hade gått med på utan någon egentlig entusiasm. Efter detta erkännande redan vid den tidpunkten, att bestämmelserna inte passade eller åtminstone hade många stora och betydande avvigsidor, skulle det måhända kunna vara lämpligt att man nu, när det har visat sig, att de icke betyda någonting som helst såsom konservativ garanti, putsade bort dem. Jag tycker det är fullständigt orimligt, att en person, som vid 24 års ålder deltar i ett andrakammarval, vid 26 års ålder icke kan deltaga i landstingsmannaval, men vid 28 års ålder åter deltar i ett andrakammarval, och först vid fyllda 30 år kan deltaga i landstingsmannaval. Först sedan han två gånger förut deltagit i andrakammarval befinnes han lämplig att deltaga i landstingsmannavalen. En sådan bestämmelse i vår författning tycker jag är alldeles orimlig. Det har redan påtalats, att ungdomen i de sex större städerna vid 24 års ålder anses kapabel att deltaga i valet av stadsfullmäktige, som ändå skola besluta om utgifter, som i dessa städer gingo upp till 341 miljoner kronor år 1930, medan däremot ungdomen i samma ålder ute på landsbygden inte anses böra deltaga i val till landstingen, som dock ha betydelse blott för en utgiftssumma på 92 miljoner kronor. Medan det i de sex storstäderna gällde direkta kommunalskatter för år 1930 på cirka 130 miljoner kronor, gällde det för landstingens del skatter på endast 56 miljoner kronor. Jag undrar, om det inte är ett undervärderande av de ifråga-

Om sänkning av rösträttsåldern vid landstingsmannaval m. m. (Forts.)
varande fyra yngre åldersklassernas lämplighet att inverka på landstingens sammansättning i jämförelse med samma åldersklasser i storstäderna.

Jag kan under sådana omständigheter till slut inte annat än uttala den förhoppningen, att den starka frisinnade opinion, som fanns inte minst i denna kammare vid behandlingen av författningskompromissen 1918, även skulle kunna vinna gensvar i kammaren 1933, då det uppenbarligen inte har visat sig, att denna »anomali» som högertalaren då kallade den, haft någon som helst inverkan på sammansättningen av första kammaren och en ytterst obetydlig, emellanåt ingen inverkan alls på sammansättningen av landsting eller elektorsförsamlingar. Jag instämmer i utskottets yrkande.

Herr Strömberg: Herr talman! Det förhåller sig ju, såsom redan påpekats, på det sättet att socialdemokraterna och herr Hellberg med lottens hjälp i utskottet bestämt utgången, och av detta herr Hellbergs samarbete med socialdemokraterna har också följt, att han så fullständigt avbetat fälten, då det gäller argumentering, att det torde vara mycket litet för mig såsom representant för socialdemokraterna i utskottet att nu tillägga. Jag skulle alltså i allt väsentligt kunna instämma i de synpunkter och de skäl, som herr Hellberg här utvecklat. Jag vill dock göra ett litet tillägg.

Herr Hellberg gjorde gällande, att det i år var första gången, som socialdemokraterna i riksdagen gingo med på en kompromiss i denna fråga, d. v. s. erbjöd en lösning vid 23-årsgränsen. Det förhåller sig inte alldeles på det sättet. År 1931 förelåg en socialdemokratisk partimotion, där man stannade för just denna linje, då man ansåg, att det fanns så starka praktiska skäl att bestämma åldersgränsen till 23 år för samtliga val, att man avstod från att gå längre. Men jag tror nog, att det är av vikt att klarlägga, att socialdemokraterna härmed för sin del inte ha frångått sin principiella ståndpunkt, att rösträttsåldern bör sänkas till 21 år.

När författningskompromissen 1918 kom till stånd, gavs det ut ett meddelande från den socialdemokratiska riksdagsgruppen, vari det förklarades, att partiets representanter i riksdagen ingalunda frångått det gamla kravet på ett sänkande av rösträttsåldern till 21 år, men att de stannat för den rösträttsålder, som då fastställdes, såsom det för stunden uppnåelig. I den partimotion, varom jag nyss nämnde, heter det också bl. a. i motiveringen, att »vi hålla före, att den ståndpunkt, som intagits av det socialdemokratiska partiets representanter i riksdag och utskott, då de förordat en sänkning av rösträttsåldern för deltagande i såväl politiska som kommunala val till 21 år, varit fullt motiverad. Då vi detta oaktat ej nu framställa krav om rösträttsålderns sänkning utom i fråga om elektors- och landstingsmannaval, är detta beroende av att vi anse denna senare reform mest trängande, och förutsättningar torde finnas för en omedelbar lösning.»

Det kan väl knappast vara tal om annat än att det föreligger ganska starka skäl för att verkligen sänka rösträttsåldern generellt för samtliga val till åtminstone 23 år. Därmed skulle man ju, såsom herr Hellberg här redan påpekat, komma ifrån besväret med två olika röstlängder. Man skulle komma dithän att man kunde basera första kammaren på verkligt kommunala val och på kommunala korporationer, vilket obestriddligen skulle utgöra en ersättning för den ändring, som ligger i sänkning av åldersgränsen.

Jag ber också att få säga, att jag tycker det är förvånansvärt, att såväl högern som bondeförbundet, som ha starka ungdomsorganisationer, vilja motsätta sig en sänkning av rösträttsåldern. Kan det vara rimligt, att denna vakna, intresserade och intelligent ungdom, som dessa partier ha liksom socialdemokraterna, skall gå och vänta till i vissa fall över 30 års ålder, innan den

Om sänkning av rösträttsåldern vid landstingsmannaval m. m. (Forts.)
 får tillfälle att deltaga i dessa val? Såsom herr Hellberg påpekat, skulle ju genomsnittsåldern ändå bli 26 år och det torde väl vara fullt tillräckligt.

Nu är det nog så, att man även på höger- och bondeförbundshåll börjar bli angelägen om att få denna reform igenom och att enigheten nu inte längre är så stor inom dessa partier, men man vill begagna denna reform som en bytesvara för att få något annat i stället. Det har också från bondeförbundshåll inom utskottet direkt framkommit ett erbjudande, att om vi ville vara med om t. ex. att återinföra skattestrecket, skulle de gå med på att sänka rösträttsåldern. Så ligger nog saken till i själva verket och man erkänner ohållbarheten i den position, som man nu intagit, men man vill behålla den, till dess det ges något i utbyte. Jag tror mig dock kunna tala å socialdemokraternas vägnar, då jag säger, att det är ett fåfängt hopp att göra sig några förväntningar om en sådan affär med socialdemokraterna.

Herr talman! Jag skall inte uppehålla kammarens tid längre utan förenar mig med herr Hellberg och de övriga, som här yrkat bifall till utskottets hemställan.

Herr **Holmgren**: Herr talman! Om man skall ha en första kammare, vilket kan ifrågasättas, är det väl den längre mandattiden och kammarens successiva förnyelse, som kunna vara av värde. Därmed kan vinnas en viss ökad säkerhet mot impulsiva kastningar i politiken i sammanhang med valhypnos och massuggestion. Däremot finner jag för min del intet värde i den högre levnadsåldern i första kammaren utan tvärtom. Den höga åldern ger ingen garanti för förnuftigare handläggning av ärendena. Den alltför höga medelåldern i denna kammare är en fysiologisk mindervärdighet, och med den följer minskad förmåga att taga sakskalet, vilket man inte alltför sällan ser exempel på här.

Såsom framgår av det sagda, herr talman, kan jag inte i allo instämma i utskottets motivering, men däremot ber jag få yrka bifall till dess hemställan.

Herr **Pettersson, Anton**: Herr talman! Man kan naturligtvis tvista om huruvida just en ålder av 27 år är den lämpliga för erhållande av rösträtt vid val av landstingsmän, och för min personliga del tror jag ingalunda att det skulle bli några större politiska förskjutningar om denna ålder sänktes med ett eller annat år. Men jag må också säga det, att jag inte riktigt förstår, varför man så här jämförelsevis kort tid efter det vi bestämt denna åldersgräns, skola behöva tumma därpå. Jag skulle även vilja säga, att jag för min del anser, att utskottets kläm är litet för ensidig. Såsom det påpekas i den av mig och herr Petersson i Broaryd avgivna reservationen, behövde det också utredas, i vilken utsträckning man skulle taga hänsyn till fullgörandet av medborgerliga skyldigheter, då det gäller rösträtt och valbarhet.

Som saken nu ligger till anser jag inte, att det finns så starka skäl för en ändring av dessa bestämmelser, att jag kan biträda utskottets förslag, utan jag ber, herr talman, att i anslutning till den nyssnämnda reservationen få yrka avslag på motionen.

Herr **von Geijer**: Herr talman! Jag har funnit mig uppfordrad av ett par yttranden, som fällts av herr Hellberg och herr Sjödalh.

Herr Hellberg sade, om jag inte missförstod honom, att han ville karakterisera den ifrågavarande bestämmelsen som en improvisation. Han angav intet skäl, varför han använde denna benämning, men jag vågar ändå opponera emot påståendet. Det var ingen improvisation. De förslag, som förelägo vid den urtima riksdagen 1918, blevo förvisso prövade, övervägda och bedömda på ett

Om sänkning av rösträttsåldern vid landstingsmannaval m. m. (Forts.)
 sådant sätt, att man inte heller kan kalla det ifrågavarande beslutet för en improvisation med större rätt än varje annat beslut, som riksdagen fattar.

Vidare framhöll herr Hellberg, att han ansåg, att ifrågavarande bestämmelse icke bidrog till att åstadkomma någon karaktärsskillnad mellan kamrarna. Ja, han gick i viss mån så långt, att han ej kunde medgiva mera, att det kanske var en något radikalare stämning i andra kammaren än i första kammaren, men inte mera. Nu förefaller det mig, å andra sidan, att det föreligger en ganska bestämd karaktärsskillnad mellan dessa båda kamrar, och detta har, enligt min mening, varit och är till stor fördel för vårt parlamentariska liv. Då ställer jag mig den frågan: varför skall man just nu och med anledning av en motion, som väckts av en ledamot av det parti, vars tendens vi känna, varför skall man just nu åstadkomma en reform i denna fråga?

Herr Hellberg sade vidare, att han förmenade det vara lönlöst att påstå — jag rödde vid detta redan i början av mitt anförande — att karaktärsskillnaden berodde på denna åldersgräns. Herr Sjö Dahl gick längre. Han sade, att den gränsen duger inte såsom konservativ garanti och att det uppenbarligen visat sig, att stadgandet ej spelar någon roll. Då vill jag bara gentemot detta fråga: varför denna iver att åstadkomma denna ändring?

Jag för min del kan inte frigöra mig ifrån den misstanken, att motionären i detta hänseende har sett både djupare och längre än såväl herr Hellberg som herr Sjö Dahl. Den förste ärade talaren pekade på en tendens, som sedan länge gjort sig gällande, även om den under de allra senaste åren inte så tydligt kommit fram. Jag syftar på tendensen till enkammersystem. Enligt min mening, man må säga vad man vill, är detta förslag ägnat att främja denna tanke. Jag anser det icke vara lämpligt och än mindre nödvändigt att nu i dessa oroliga tider kasta oss in igen i en konstitutionell strid.

På denna grund, herr talman, ber jag att få yrka bifall till det yrkande om avslag å motionen och utskottets hemställan, som här framställts.

Herr Björkman: Herr talman! Jag vill bara ytterligare understryka — när det här sagts, att det vid valen inte visat sig vara någon egentlig skillnad mellan valmännens antal eller fördelning de olika partierna emellan vid 27 års ålder och vid 23-årsåldern — att det är inte där kärnpunkten ligger. Det viktigaste är den psykologiska inställningen; att likaväl som det skall vara högre ålder för dem, som sitta här i första kammaren, likaväl skall det vara högre ålder för dem, som rösta på landstingsmän och särskilda förstakammar-elektorer, just därför att man kan påpeka, att det är mognaden och besinningen, som det här gäller. Och jag är viss om att den synpunkten också gjort sig allmänligen gällande.

Det sades av min gamle vän ifrån ungdomstidens Uppsala, herr Holmgren, att den alltför höga medelåldern i denna kammare vore en fysiologisk minder-värdighet, som här ej sällan avsatte exempel. Jag vidhåller dock att med den högre åldern följer i regel större erfarenhet av livet och därmed också större besinningsfullhet i fråga om de samhällliga spörsmålen. Även om en eller annan låter med åldern undfalla sig ett besinningslöst yttrande, tror jag inte det behöver falla över hela mängden av dem, som sitta här.

Herr Källman: Herr talman! Jag har i så livligt minne den 17 december 1918, då författningsreformen genomfördes. Emellertid vill jag bringa i erinran ett uttryck, som den då fungerande liberala ledaren i andra kammaren fällde. Han sade nämligen i samband med rösträttsfrågans behandling: »Vi anse icke» — d. v. s. vi liberaler och frisinna — »att den åldersgräns av 27 år, som är satt för rätt att välja landstingsmän, vara väl avvägd. Det kan

Om sänkning av rösträttsåldern vid landstingsmannaval m. m. (Forts.)
inträffa, att de män, som ha rättighet att här i riksdagen företräda svenska folket, icke skulle vara berättigade att utses till valmän därvidlag.»

Emellertid fick denna rösträttsålder gå med i den stora kompromissen, och det får väl anses vara förklarligt, att vad man trodde vara garantier söktes då, när man på detta område tog ett ganska stort steg i det okända. Nu har man fått erfarenhet av att det steg, som då togs, ingalunda var vådligt ur någon synpunkt. Det räknades ut redan vid den tiden, att drygt 11 procent av dem, som deltaga i riksdagsmannaval, äro utestängda från rätten att deltaga i landstingsmannaval. Det är väl alldeles uppenbart, som utskottet säger, att det måste ställas minst lika stora kvalifikationer på dem, som skola rösta vid riksdagsmannaval och väljas till riksdagsmän, som på dem, som skola rösta vid landstingsmannaval och som skola utöva beslutanderätten vid landstingen. Ingen lärer väl kunna bestrida att så är fallet, om man vill se detta problem fullt sakligt. Man vinner också ett par praktiska fördelar med denna reform, och jag har begärt ordet för att framhålla dessa.

Man vinner, bland annat, att dessa speciella elektorsval avskaffas. Dessa elektorsval innebära nämligen olägenheter för de sex stora städerna. Dessutom förenklas röstlängden, vilket måste betraktas såsom en särskild fördel, då man undviker den speciella kolumnen för landstingsmannaval. Man slipper för övrigt den särskilda anteckning i röstlängden, som avser en årsgrupp röstberättigade.

Den rätta åldern för rösträtt borde naturligtvis vara myndighetsåldern, då man ju för övrigt har att själv utföra alla rättshandlingar och då man har en mängd skyldigheter. Men då utskottets majoritet nu stannat vid 23-årsåldern, borde man kunna ena kamrarna om ett bifall till det förslag, som sålunda framlagts av utskottet.

Om det är så, att man fruktar, att 23-åringarna eller de fyra årsgrupperna, som det är fråga om, icke äro tillräckligt mogna för att få inverka på förstakammarval eller att få deltaga i landstingens arbete, borde man väl också söka en *övre* åldersgräns. Man mognar väl inte hur länge som helst under sin levnad. Herr Holmgren har gjort en antydning om att man till och med kan bli farlig på gamla dagar! Man saknar nämligen då liksom i ungdomen tillräckligt omdöme. Herr Björkman framhöll, att det fanns ingen opinion och att man inte kunnat påvisa några olägenheter av rådande förhållanden på detta område. Men är det ändå inte så, när en del personer, som rösta vid riksdagsmannaval, sedermera avvisas, då de vilja rösta vid landstingsmannaval, att dessa måste ha oerhört svårt att förstå, varför de få rösta i ena fallet men icke i det andra. Jag betraktar det såsom en verklig olägenhet att så är förhållandet.

Ingen kan påstå, att detta är någon partifråga, ty alla partier ha ungdomliga medlemmar, och uppenbarligen kommer det ökade antalet röstberättigade vid landstingsmannavalen att proportionellt fördelas ungefär lika mellan partierna.

Jag skall inte upptaga kammarens tid längre, utan jag ber att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hellberg: Herr talman! Jag blev uppkallad av herr von Geijer, som ansåg, att jag gjort mig skyldig till ett oriktigt påstående, då jag talade om improvisationen. Men jag kan ju få vittna det som medlem av det särskilda utskott, som behandlade författningsfrågan vid det ifrågavarande tillfället, att när det gällde att komma till uppgörelse i den frågan, så utsågs det en inre krets ifrån olika partier, som skulle rådpläga och söka uppnå ett resultat. Inom denna inre krets hittade en — jag skall inte säga vem det var, fastän alla veta det — på att framföra det här förslaget såsom ägnat att i någon

Om sänkning av rösträttsåldern vid landstingsmannaval m. m. (Forts.)
mån tillmötesgå högerens fordran på elektor, som skulle utses av valmän vid minst 34 års ålder. Därför kallar jag det för en improvisation. Det blev ett förslag, som framfördes i kompromissen och sanktionerades i den, och sedan togs det hela vägen, men inte var det föremål för någon ingående sakprövning — det är säkert att det inte var!

För övrigt får man väl medge — när man nu talar om att det kan vara lämpligt att ha högre ålder till landstingen — att det är litet besynnerligt, att dessa ting under hela tiden ända fram till 1918 utsågos av valmän från och med 21 års ålder, och aldrig hörde man klagas över att det var en otillfredsställande ordning. Då finns det heller inget rimligt skäl ifrån landstingens synpunkt, varför man skall höja upp åldern, vilket ju också medför, såsom flera talare här framhållit, en del praktiska olägenheter. Det enda fattiga skälet för en så hög åldersgräns skulle vara, att den skulle bidra till att upprätthålla karaktärsskillnaden mellan de bägge kamrarna, men, jag upp-repar det ännu en gång, det är min övertygelse, att i detta fall verkar det inte på så sätt.

De jämförelser jag gjort beträffande andra kammaren, och de skäl, som an-förts av herr Sjö Dahl, tyda på detta. Och är det någon nyans i fråga om kon-servatism och radikalism mellan kamrarna, så kan man vara säker på att den sannerligen inte beror på den skillnaden.

Herr von Geijer ogillade också att vi med anledning av herr Nermans motion ha tagit upp denna fråga i utskottet. Ja, som herrarna se här, så är det egentligen två frågor, som äro behandlade. Å ena sidan har utskottet be-gagnat sin rätt att taga ett initiativ, och å andra sidan har det avfärdat mo-tionen. Hela utlåtandet handlar om det initiativ, som vi ansågo oss böra taga. Att detta nu skett med anledning av kommunisternas motion, kan väl inte välla någon egentlig förargelse. Om de föra fram en fråga, som vi tycka kan ifrån andra synpunkter vara värd att tagas upp, är det väl inte någon skam för oss, om vi göra det.

Nu tror jag visserligen, att kommunisterna syfta till enkammersystem. Om det gäller den frågan, så komma vi nog allesamman att försvara den första kammare, som vi ha. Men jag tycker, att vi då stå starkare, om vi inte om-gärda den med några sådana chimärgarantier som exempelvis den här valbar-hetscensus vi nu avskaffat eller den ur andra synpunkter så opraktiska, högre valbarhetsåldern till landstingen.

Herr Sjö Dahl: Herr talman! Med anledning av herr von Geijers yttrande vill jag bara komma med en replik. Jag vill instämma med herr Hellberg däruti, att om en motion skulle föreligga ifrån kommunistiskt håll och ifrån en sådan välvillig kommunistis sida som herr Nerman, behöver den väl inte vara av den arten, att den inte kan upptagas till saklig behandling. Och det verkar på mig mycket förbluffande, om herr von Geijer av sådan anledning inte skulle vilja upptaga någon saklig debatt om den däri berörda frågan. Nå-got gott kan också komma ifrån Samarien!

Den andra anmärkningen, som framställdes, var den, att om det inte, enligt min mening, låg en konservativ garanti i åldersgränsen, varför skulle då vi socialdemokrater yrka på att få bort denna? Jag skulle vilja säga, att den är icke bara inte en konservativ garanti utan även emellanåt en uppenbar nackdel för de konservativa. Vid vissa tillfällen har jag iakttagit, att de yngre fyra årsklasserna i större utsträckning ha vid stadsfullmäktigevalen röstat för de konservativa än för liberalerna, och jag har vid många tillfällen observerat, att socialdemokraterna ha förlorat röster, beroende på att de yngre åldersklasserna icke varit med, medan däremot kommunisterna ha vun-

Om sänkning av rösträttsåldern vid landstingsmannaval m. m. (Forts.)
nit röster. Variationen i röstetalet beror nog inte så mycket på om vederbörande äro över eller under 28 år, utan den beror nog mera på den allmänna inställningen inom landet till vissa bestämda frågor. Under sådana omständigheter, då det ursprungliga motivet för detta åldersstreck, nämligen att det skulle vara något som åstadkom karaktärsskillnad mellan kamrarna, icke kan sägas ha haft någon verkan, skulle man vilja fråga, varför man under sådana omständigheter skall bibehålla detta åldersstreck. Det är väl ändå så, att demokratin i det stora hela är en hela folkets medverkan vid skapandet av politiska ting, och om man då inte kan förebrija något särskilt skäl för att undanhålla dessa fyra åldersgrupper rösträtt, varför skola de då hållas borta? Vore det då inte rimligare att tillåta dem medverka för att de därigenom skulle tränas i ställningstagandet i politiska ting. Jag måste för min del betrakta demokratin som en stor folkhögskola. Om man då inte har några verkliga skäl för att utesluta 24—27-åringarna, bör man taga dem med i det politiska arbetet i stället. Det är nog även i politiken så, att man lär sig politik genom att göra politik.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Det som uppkallade mig till ett yttrande var närmast några äldre herrar här i kammaren. Jag böjer mig i vördnad för den säkerhet, med vilken dessa äldre herrar här i kammaren konstaterat, att det politiska inflytandet från deras åldersgrupper — så där 50, 60, 70 år — var av betydligt större värde för samhället än åldersgrupperna 23, 24, 25, 26 och 27 år. Det är alltid roligt med personer, som äro så säkra på sin sak och på sitt värde.

Jag har emellertid en annan uppfattning i det hänseendet, som jag här måste föra till torgs, även med risk att i någon mån illa beröra förespråkarna för det så utomordentligt höga politiska värdet hos de äldsta åldersklasserna här i landet. Jag föreställer mig, herr talman, att de myndiga åldersklasserna närmast över 21 år, ha mycket viktiga intressen att bevaka i samhället, och jag har nu en gång för alla den uppfattningen, att myndigt folk bevakar sina intressen bäst själva och inte genom ombud. Detta är troligen, ifrån reservanternas synpunkt sett, en egendomlig uppfattning, men denna egendomsamma uppfattning gör sig verkligen gällande inte bara bland de årsklasser, vilkas talan jag här för, utan till och med uppe i någon mån i de åldersklasser, för vilka dessa herrar ha gjort sig till representanter.

Jag får säga, att när jag tänker på hur riksdagen och speciellt denna kammar tillvaratagit den svenska ungdomens intressen, såsom den svenska arbetslösa ungdomen nu har det ganska högt upp i åldrarna, så ha vi inte precis mycket att berömma oss av, och jag förstår mycket väl den indignation, som finns hos dessa åldersklasser, vilka herrarna inte vilja ge något politiskt inflytande vid valen. Jag förstår mycket väl dessa åldersklassers indignation gentemot den ställning, som riksdagen intagit i fråga om denna åldersgräns. Om vi hade kunnat visa på att vi, trots detta utestängande av dessa åldersklasser över myndighetsåldern från det politiska inflytandet, hade ordnat det i samhället just för dessa samhällsklasser på ett så pass tillfredsställande sätt som för de högre åldersklasserna, så hade vi haft något att komma med. Jag kan emellertid inte se, att vi ha gjort något sådant.

Det nämndes här av herr Sjö Dahl något, som kanske också borde beaktas i lika hög grad av dessa snälla, äldre herrar, som äro så angelägna att sköta det allmännas angelägenheter för de yngres räkning. Herr Sjö Dahl sade det, att politiskt intresse och politiskt ansvar ha en uppfostrande betydelse, och det är, menar jag, av ganska stor vikt för det svenska samhället att den politiska ansvars känslan börjar finnas så tidigt som möjligt här i landet.

Om sänkning av rösträttsåldern vid landstingsmannaval m. m. (Forts.)

Det var egentligen dessa synpunkter, som jag ansåg vara något för litet berörda under diskussionen, vilka uppkallade mig, och jag ber, herr talman, att få instämna med de talare, som yrkat bifall till utskottets hemställan.

Herr **Västberg**: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av professor Holmgrens inlägg, och jag skulle vilja säga, att jag anser, att han bör ytterligare precisera den ståndpunkt, som han gav uttryck för här. Den borde väl utmyнна i ett krav på att i fråga om valbarhet till första kammaren åstadkomma en begränsning även i fråga om hög ålder. Jag för min del skulle ur vissa synpunkter inte ha något att invända emot ett sådant förslag, om man överhuvud taget kunde praktiskt lösa en sådan fråga.

Här föreligger ju nu i motion ett yrkande, som avser en sänkning av rösträttsåldern till 20 år. Gentemot en sådan reform vill jag mobilisera den varning, som doktor Gunnar Beskow i sitt arbete *Biologi och livsåskådning* har uttalat. Han har för sin varning anfört, enligt min mening, mycket starka skäl och synpunkter.

Det förslag, som socialdemokraterna här framlagt, synes mig åtminstone vara en mycket god kompromisslösning särskilt med hänsyn till de rent praktiska skäl, som finnas anförda i utskottsbetänkandet. Jag för min del ber också att få yrka bifall till detta utskottets förslag.

Jag vill till sist bara gentemot herr Hellberg säga, när han tror, att första kammaren så där i allmänhet skulle motsätta sig ett förslag angående avskaffande av senaten, att jag för min del bibehåller min gamla, enkla ståndpunkt, nämligen att första kammaren både ur demokratiska och ekonomiska synpunkter är ganska överflödig.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det nu förevarande utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Björkman*, att kammaren skulle avslå utskottets hemställan under punkten 1 samt besluta, att motionerna I: 5 och 6 icke skulle till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt 3:o) att kammaren skulle bifalla motionen I: 5.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Björkman* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr *Björkmans* yrkande i ämnet.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 14, i anledning av väckta motioner angående sådan ändring i grundlag, att förtroendeämbetsmän icke vara valbara till riksdagen.

Om förtroendeämbetsmäns utslutande från valbarhet till riksdagen.

I de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 51 i första kammaren av herr *Per Gustafsson* m. fl. och nr 59 i andra kammaren av herr *Westman* m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag rörande sådan ändring av grundlagen, att förtroendeämbetsmän icke skulle vara valbara till riksdagen.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits av, utom annan,

1) herr *Reuterskiöld*, som med instämmande av herr *K. J. Ekman* och herr *Persson* i Trången av angivna orsaker hemställt, att riksdagen i anledning av motionen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om verkställande av utredning och framläggande av de förslag, vartill denna utredning kunde föranleda, av frågan om sådan förändring av grundlag, att innehav av förtroendeämbete, varom i § 35 regeringsformen stadgades, med eller utan vissa undantag icke bleve förenligt med uppdrag som riksdagsman;

2) herr *Källman*, som dock ej antytt sin mening.

Herr Reuterskiöld: Herr talman, mina herrar! Mot det föreliggande utskottsbetänkandet har jag anført en reservation, men även om jag tillhört utskottsmajoriteten, så skulle jag alldeles bestämt ha reserverat mig emot utskottets utlåtande sådant det nu föreligger.

Jag hyser ju den uppfattningen, att konstitutionsutskottets betänkanden i regel äro mycket förnuftiga och väl avfattade, men jag måste säga, att i detta fall föreligger ett högst egendomligt undantag. Utskottet har inlåtit sig på ett spörsmål, som framlagts genom en motion. Men när utskottet inlåter sig på denna fråga, så tar det egentligen ingen hänsyn till vad motionen åsyftar eller uttalar utan konstruerar upp för sig vissa synpunkter och förhållanden, mot vilka det sedan vänder sig. När man läser utskottsbetänkandet och kommer till begynnelsen efter citatet av grundlagsparagrafen, skulle man tro, att motionären lagt oerhörd vikt vid frågan om statsråds rätt att tillhöra riksdagen. Såvitt jag kunnat läsa motionen, har den inte lagt någon vikt alls vid den sidan av saken utan talat om förtroendeämbetsmän, däribland även statsråd, men alldeles *speciellt ägnat sin uppmärksamhet åt andra förtroendeämbetsmän än statsråd*. Jag har sålunda svårt att förstå, att utskottets kritik av motionen med hänsyn till statsråden har något som helst berättigande. Hela motionen kan mycket väl bifallas i stort sett, utan att frågan om statsråden därav beröres, ifall man får en skrivelse, utmynnande i en utredning, vilken tager hänsyn till bestående mer eller mindre lyckliga förhållanden, som man inte ville förändra. Det blir då intet som rubbar själva motionens grundtanke, ty den är riktad emot helt annat håll. Motionen har tagit sikte på andra förtroendeämbetsmän, till vilka vi ju i regel icke räkna statsråden. Vi betrakta ju statsråden mindre som förtroendeämbetsmän än som ett slags förtroendemän i mycket övergående politisk maktställning, under det att förtroendeämbetsmännen äro ganska fasta på sina platser och främst ämbetsmän.

Går jag så över till nästa del, kommer utskottet där in på utländska förhållanden. Ja, herr talman, i mångfaldiga stycken äro de utländska förhållan-

Om förtroendeämbetsmäns uteslutande från valbarhet till riksdagen. (Forts.) dena utan den ringaste betydelse för vår rätt, speciellt på det konstitutionella området, och jag kunde mycket väl ha förstått, om man hade ägnat tre, fyra rader åt att tala om, huru det vore i det ena eller andra landet. Men att utskottet nu resonerar ur synpunkten, att de statsrättsliga teorier, som i utlandet gjort sig gällande vid författningarnas skrivande eller som enligt den doktrinära uppfattningen där gjort sig gällande, skulle hava någon betydelse för den nu föreliggande frågan, har jag svårt att förstå. Utskottet kommer ju också till det mycket egendomliga slutet, att allt vad det sålunda utförligt utvecklat, till sist inte alls har någon betydelse. Längst ned på sid. 7 säger utskottet självt följande: »Dessa synpunkter kunna emellertid icke tillerkännas giltighet för vårt lands vidkommande vad ämbetsmän i allmänhet beträffar med hänsyn till den självständiga ställning, som dessa sedan gammalt intaga i förhållande till regeringen.» Ja, det är alldeles riktigt; men vad skulle det tjäna till att tala om detta, när det icke har någon betydelse i förhållande till motionen, som icke påstått något sådant? Vad som däremot har betydelse i Sverige är den svenska ämbetsmannakårens ställning och fördelning på förtroendeämbetsmän och andra. Vad som har betydelse är den ställning, som ämbetsmännen intaga till Kungl. Maj:t och riksdagen. Vad som har betydelse är Kungl. Maj:ts skyldighet att höra ämbetsverken och deras chefer, vilket alltsammans saknar motsvarighet i utlandet. Vad som har betydelse är förtroendeämbetsmännens förhållande till Kungl. Maj:t, både teoretiskt och praktiskt. Dessa synpunkter träffas icke på något sätt av de statsrättsliga teorier, som finnas i utlandet eller möjligen ligga bakom utländska bestämmelser, vilka hos oss icke ha någon motsvarighet. *Motionen har icke på något sätt åsyftat att på grundval av utländska teorier eller utländska synpunkter införa ett utländskt institut i svensk rätt.* Även om man här skulle stadga en oförenlighet mellan förtroendeämbetsmannaställning och riksdagsmannaskap, innebär detta icke alls, att det är vare sig på den grund, som i utlandet är åberopad, eller i samma syfte som där.

Under sådana förhållanden kan jag inte finna, att utskottet, som i övrigt intet anfört, givit hållbara skäl för sin ståndpunkt utan gått som katten kring het gröt. De positiva skälen för ett bifall till förslaget om en skrivelse till Kungl. Maj:t i motionens syfte har jag sökt utveckla i min reservation. Jag vill icke upptaga kammarens tid med att ingå på någon närmare redogörelse härför, utan de läsas i reservationen, och jag inskränker mig därför, herr talman, till att yrka bifall till min reservation.

Herr Källman: Herr talman! Jag har vid detta utlåtande avgivit en blank reservation, därför att jag icke kunnat helt instämma i den motivering, som reservanterna herr Reuterskiöld m. fl. anfört. Jag vill nämligen göra gällande, att statsråden icke böra likställas med förtroendeämbetsmän i det avseende, som det nu är fråga om. Jag anser nämligen, att om också de övriga förtroendeämbetsmän, som äro omförmälda i § 35 regeringsformen, icke böra vara ledamöter av riksdagen, böra däremot statsråden få vara det. Jag finner det så naturligt i ett land, som erkänner det parlamentariska styrelsesättet, icke blott att statsråden tagas ur riksdagens krets utan också att de äro riksdagsmän under statsrådstitiden för att ha rättighet att vara kvar såsom ledamöter i kamrarna, då de så småningom avgå såsom regeringsledamöter. På den punkten är jag således icke ense med de övriga reservanterna och har därför velat tillstyrka deras kläm men icke kunnat godkänna motiveringen.

Med avseende å de egentliga förtroendeämbetsmännen är det nu naturligtvis föremål för delade meningar, huruvida de göra nytta eller inte i riksdagen. Det är klart, att de ofta kunna göra mycken nytta, men man fruktar naturligtvis,

Om förtroendeämbetsmäns uteslutande från valbarhet till riksdagen. (Forts.)
att de emellanåt skola hava bundit sig genom avgivna utlåtanden och dylikt, så att deras fria prövningsrätt som riksdagsmän icke kan vara så mycket värd. Dessutom fruktar man naturligtvis, att de genom sin upphöjda ställning o. s. v. skola i högsta grad påverka sina kamrater i riksdagen. Men dessutom representera förtroendeämbetsmännen i viss mån den första statsmakten, och de kunna ju härigenom utöva ett inflytande på sina kamrater, som grundlagsstiftarna år 1809 icke ville, att regeringen eller Konungen längre skulle utöva. För övrigt kan det ju bli för mycket arbete för de herrar, som både äro verkschefer eller chefer för länsstyrelser och samtidigt äro riksdagsmän med allt vad därmed följer.

Det berättas en ganska rolig historia, som jag skall tillåta mig att återge, därför att det ligger mycket i den, även om den är överdriven. En landssekreterartjänst var ledig i ett län vid ett visst tillfälle för 50 eller 60 år sedan. Landshövdingen ville skämta med en gammal vaktmästare och frågade honom, huruvida han icke ville söka landssekreterartjänsten. »Nej», sade vaktmästaren, »den kan jag icke sköta. Men när landshövdingebefattningen blir ledig, skall jag be att få anmäla mig.» Det ligger naturligtvis någonting i detta. Landshövdingen vistades så länge borta från sina omfattande göromål i länet, att fråga uppstod, huruvida han icke lika väl ständigt kunde vara borta från länet.

Utän att sålunda ge mig närmare in på någon utveckling av frågan — det skulle ju föra mycket långt och taga mycken tid — skall jag, herr talman, på grund av vad jag nu har anfört be att få yrka bifall till det skrivelseförslag, som innefattas i den av herr Reuterskiöld m. fl. avgivna reservationen.

Greve Spens: Herr förste vice talman, mina herrar! Den förste talaren i detta ärende gjorde en del erinringar mot utskottets utlåtande och framhöll därvid först, att utskottet lagt alltför stor vikt vid statsråden och främst syselsatt sig med dem. Emellertid har väl det egentliga skälet därtill varit, att statsråden i den ifrågavarande grundlagsparagrafen, § 35 regeringsformen, upptagits först bland de förtroendeämbetsmän, om vilka det här är fråga. Herr Reuterskiöld tycks själv ha varit tveksam om huruvida inte även dessa personer borde uteslutas från att vara riksdagsmän, ty i slutet av sin reservation säger han, att det kan ifrågasättas, om ej statsråden, trots sin förtroendeställning, borde undantagas från ett möjligt förbud att samtidigt vara riksdagsmän.

Beträffande herr Reuterskiölds övriga formella invändningar skall jag lämna dem å sido och endast i korthet yttra mig i fråga om den reala och praktiska sidan av ärendet. Därvid kan jag icke underlåta att säga någonting om reservationen, särskilt därför att reservanterna ha vänt sig huvudsakligen emot landshövdingarna såsom förtroendeämbetsmän.

Reservanterna börja med att säga, att i de län, där landshövdingarna sitta i riksdagen, ett verkligt missnöje har varit rådande med detta förhållande. Ja, då frågar jag: varför har då länet valt sin landshövding till riksdagsman? Enligt min åsikt bör befolkningen i länet ej hindras att välja landshövdingen till riksdagsman, om den hyser ett särskilt förtroende för honom och önskar ha honom såsom sin representant i riksdagen. Det förhållandet, att såväl regeringen som befolkningen i länet hysa förtroende för landshövdingen, utgör en garanti för att han besitter de egenskaper, som göra honom väl skickad att utöva riksdagsmannaskapet.

I det län, som jag här representerar, har jag aldrig hört något missnöje med att landshövdingarna varit riksdagsmän, och dock har jag såsom ordinarie eller t. f. landssekreterare tjänstgjort under tre landshövdingar, som varit ledamöter

Om förtroendeämbetsmäns uteslutande från valbarhet till riksdagen. (Forts.) av denna kammare. Däremot har jag nyligen i tidningarna läst, att det skulle råda missnöje med att professorer vore riksdagsmän. Dessa äro emellertid ej förtroendeämbetsmän, och jag anser för min del, att de på grund av sina stora kunskaper äro till stor nytta vid riksdagsarbetet.

Om något missnöje på något håll varit rådande mot landshövdingars eller andra förtroendeämbetsmäns bortovaro från tjänsten, har detta nog berott på att de förutom riksdagsmannaskapet även haft andra offentliga uppdrag, som krävt och förlängt deras bortovaro från utövningen av deras ämbete.

I reservationen har framhållits, att landshövdingarna och andra innehavare av förtroendeämbeten böra handhava och utöva sina ämbeten i nära anslutning till den sittande regeringens önsknings och avsikter beträffande all sådan verksamhet, som icke utgör ren lagtillämpning. I vårt land är emellertid den allmänna, i grundlagen fastslagna regeln om ämbetsmännens oavsättlighet så fast rotad, att även förtroendeämbetsmännen äro *faktiskt* lika självständiga i förhållande till regeringen som övriga statsfunktionärer. Det har hos oss icke förekommit, att en förtroendeämbetsman med säte i riksdagen entledigats på grund av den kritiska inställning till regeringens allmänna politik, som han i riksdagen företrätt. När i något enstaka fall en förtroendeämbetsman blivit entledigad från sin tjänst, har det skett på den grund, att han visat sig sakna förmåga att på ett tillfredsställande sätt fullgöra sina ämbetsåligganden. En konsekvent tillämpning av reservanternas åsikt om förtroendeämbetsmännens bristande självständighet skulle leda till att förtroendeämbetenas innehavare skulle hos oss såsom i Amerika ombytas lika ofta som regeringar av olika färg växla. Det är väl knappast någon här i kammaren som vill detta. Det förefaller mig, som om herr Reuterskiöld, då han skrev sin reservation, skulle ha varit påverkad av de utländska förhållandena härvidlag, nämligen från Amerika. En annan konsekvens av reservanternas åsikt är, att till landshövding eller annan förtroendeämbetsman aldrig borde utnämnas någon intresserad medlem av ett politiskt parti. I våra dagar med det utbildade partiväsen, som nu är rådande, hava väl de flesta dugande ämbetsmän en utpräglad politisk åsikt.

Jag är emellertid fullt ense med motionärerna därom, att förtroendeämbetsmännen ej böra i »olämplig» omfattning tillsättas från de aktiva politikernas led. Huvudsaken vid en sådan tjänstetillsättning bör vara, att de, som utnämnas, äro fullt skickade att väl sköta sina ämbeten.

Jag ber, herr talman, att på dessa skäl få yrka bifall till utskottets förslag.

Häri instämde herr *Hammar skjöld*.

Herr Gustafsson, Per: Herr vice talman! Det är inte lönt att mycket orda i denna fråga, men det förefaller mig, som om tiden förändrats en smula, även när det gäller det område, som vi nu debattera. Det förefaller mig vidare, som om innebörden av begreppet förtroendeämbetsmän förändrats, sedan vår nuvarande författningsordning antogs, och förhållandena i landet ha också ändrats under den tid som gått sedan dess. Bland annat kanske jag får litet skämtsamt hänvisa till att vi haft en betydande folkökning. Om det vore så, att det vore behöfligt att låta förtroendeämbetsmännen samtidigt vara riksdagsmän på grund av bristen på lämpliga kandidater, borde den ökning som skett vara tillräcklig för att det skall finnas folk nog för att man skall slippa dubbling av tjänsterna.

Det är nog riktigt, att man har behov av den erfarenhet, som förvaltningen ger och att riksdagen bör få nytta av den. Men det är väl inte ofrånkomligt, att man skall tillgodogöra sig den erfarenhet, som kommer fram just därige-

Om förtroendeämbetsmäns uteslutande från valbarhet till riksdagen. (Forts.)
nom, att ifrågavarande förtroendeämbetsmän äro riksdagsmän. Jag förmodar, att det för varje person finns ett visst mått av arbetsförmåga. Riksdagsarbetet tager väl allt mer och mer krafter i anspråk, vilket fullt torde kunna motsvara, vad man kan begära av en person. Det är också min uppfattning, att dessa ämbeten, som kollektivt kallas förtroendeämbeten, äro av den vikt, att de fullt ut taga i anspråk hela den arbetskraft, varav en man är mäktig och att därför, om dessa två var för sig synnerligen krävande uppgifter förenas, det åtminstone ibland icke kan vara möjligt att fylla dem helt och hållet, utan att någondera får stå tillbaka.

Om man utgår ifrån, att riksdagsarbetet är av en sådan hög och krävande natur, att man bör så mycket som möjligt lämna sina privata intressen åt sidan och låta riksdagsarbetet träda fram över dessa, har det synts mig, som om förtroendeämbetena äro ännu mera fordrande än riksdagsarbetet och att därför riksdagsarbetet i sin tur får vika, om uppgiften som förtroendeämbetsman skall fyllas helt och hållet. Det har för mig varit den avgörande synpunkten, att skötseln av våra verk eller handhavandet av ett läns angelägenheter äro viktigare än att vederbörande sitter här i riksdagen. Ett gammalt ordspråk säger, att ingen är oersättlig. Det är kanske svårare att få tag i lämpliga vikarier för förtroendeämbetsmän än att få tag i riksdagsmän, om också icke alltid med samma förmåga att deltaga i riksdagsarbetet som de högt uppsatta ämbetsmännen. Men ofta nog är det väl ändå så, att frågorna avgöras inom partiledningarna, och här gäller rösten. En röstsedel kan ju avgivas av personer, som icke äro så högt kvalificerade som våra höga förtroendeämbetsmän.

Då utredningar företagas om ganska många och skiftande saker, ha jag och mina medmotionärer ansett, att det icke borde vara ur vägen att vidtaga utredning även i fråga om detta, så att man skulle kunna få se, om icke så pass vägande skäl kunde förebringas, att en ändring i de nuvarande bestämmelserna finge anses befogad.

Av den anledningen ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Reuterskiöld avgivna reservationen.

Herr Örne: Herr talman, mina herrar! Jag har icke begärt ordet i det föreliggande spørsmålet för att hävda förtroendeämbetsmännens eller andra ämbetsmäns rätt att sitta i riksdagen. Enligt min uppfattning kan man på fullt allvar diskutera frågan, huruvida man bör vidtaga inskränkningar i statstjänstemännens rätt att bliva valda till riksdagsmän. Jag vill icke heller försöka jäva uppfattningen hos de talare, som uttalat sina tvivel om möjligheten att förena en krävande tjänst med ett riksdagsmannaupdrag. Om jag får avlägga ett personligt vittnesbörd, erkänner jag mig icke ha kunnat ägna så mycket arbete åt riksdagen, som jag skulle ha önskat. Riksdagsgöromålen måste i viss utsträckning stå tillbaka för ämbetsgöromålen för en ämbetsman, som sitter i riksdagen. Själva principfrågan anser jag sålunda icke mogen att avgöras nu, men den bör enligt min uppfattning diskuteras och övervägas.

Däremot har jag begärt ordet för att fästa uppmärksamheten vid ett uttalande, som gjorts i den reservation, som avgivits av herr Reuterskiöld med instämmande av herrar K. J. Ekman och Persson i Trången. Jag skall taga mig friheten att läsa upp något, som står på sid. 10, ty jag är icke säker på att alla de närvarande läst det: »Med den växling, som numera ofta äger rum i avseende å regeringarnas sammansättning och politiska färg, är det uppenbart lika olämpligt, att förtroendeämbetsmän, även om de praktiskt icke riskera avsättning, tillhöra ett regeringen motsatt parti och inom riksdagen möjligen rent av måste bekämpa regeringens politik, som att de tillhöra regeringspartiet och i riksdagen därför anses böra befrämja samma politik. I båda

Om förtroendeämbetsmäns uteslutande från valbarhet till riksdagen. (Forts.) fallen medför denna dubbelställning ett icke oväsentligt avtrubbande av deras auktoritet och ställning och en möjlig motsättning inom förvaltningen, som i längden måste med vår partirepresentation verka desorganiserande.»

Jag för min del har icke lagt märke till — och jag har icke heller hört någon av mina kolleger i förvaltningen, som har gjort det — att några sådana olägenheter, som herr Reuterskiöld här pekat på, i praktiken föreligga. Den uppfattning, som han har, att förtroendeämbetsmännen skulle i viss mån vara tvungna att skifta politisk färg med hänsyn till den för tillfället sittande regeringens ståndpunkt, måste jag på det allra bestämdaste ta avstånd ifrån. En förtroendeämbetsman är enligt min mening en ämbetsman, till vilken regeringen hyser det förtroendet, att han alltid skall säga regeringen sin ärliga mening. Hittills har det i Sverige aldrig ifrågasatts, att en ämbetsman skulle avsättas eller malträteras, därför att han framburit en uppfattning, som stått i strid med den sittande regeringens. Det är Sveriges adelsmärke ibland staterna, att förhållandet varit sådant, och enligt min uppfattning finns det knappast någon starkare garanti för bibehållandet av ett i realiteten demokratiskt statsskick, än att statens ämbetsmän ha den starka och självständiga ställning, att de våga uttala sin mening oberoende av vilken regering som sitter. Det skulle innebära en oersättlig förlust för svenskt samhällsskick och svenskt statsskick, om någon ändring skulle ske i det hänseendet, och om det skulle bli så, att de främsta ämbetsmännen endast sutte och funderade över, vilka åsikter regeringen önskade att de skulle framföra, när de bleve tillfrågade. Att ämbetsmän ha kunnat vara ledamöter av riksdagen hittills i Sverige och att detta icke medfört några faror av det slag, som man ibland fruktat, beror just på den omständigheten, att uppfattningen om tjänstemännens skyldighet att säga sin mening — att icke vara språkrör för regeringens politik utan för den sakkunskap, som de själva kunna besitta — har varit så rotfästad här i landet, att det, såvitt jag vet, aldrig under hela den tid, som förflutit sedan vårt statsskick fick sin nuvarande form, har ifrågasatts, att en förtroendeämbetsman skulle avsättas på grund av sin politiska uppfattning.

Jag anser för min del, att det vore oerhört farligt, om de satser, som jag läste upp ur reservationen, skulle tyda på en blivande omsvängning i åskådningen här i landet beträffande ämbetsmännens självständighet, och det var för att säga detta, herr talman, som jag begärde ordet.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Jag skall genast be att få lugna den siste ärade talaren med att hans tolkning av vad som står skrivet i reservationen är en sådan tolkning, som — utan jämförelse förresten — man brukar tillskriva en viss potentat, när han läser bibeln. Jag förstår mycket väl, vad feltolkningen i detta fall beror på. Den ärade talaren har läst vad som står i reservationen, som om det hänförde sig till vad förtroendeämbetsmännen skola *uttala och yttra, när de tillfrågas*, under det att jag så långt ifrån tänkt på vad de skola uttala och yttra i dylika fall, att jag fastmera hållit mig till, huru de skola *handla utan att tala*. I detta avseende är det som jag tror, att punkten nog har sin betydelse och sin giltighet. I övrigt är jag fullkomligt av den ärade talarens mening beträffande våra förtroendeämbetsmäns ställning och skyldighet att uttala sig fritt och obundet.

Utskottets ärade representant trodde för sin del att jag, trots att jag icke tillerkände utlandet någon betydelse i fråga om våra konstitutionella förhållanden, i viss mån var påverkad av Amerika. Den ärade talaren förbisåg kanske — jag vet icke, om det var förbiseende eller om det var något annat — att i Amerika följer ett ombyte av ämbetsposterna med partierna, så att

Om förtroendeämbetsmäns uteslutande från valbarhet till riksdagen. (Forts.)
 den nyvalde presidentens partimän komma med. Den siste ärade talaren var också inne på att förtroendeämbetsmännen kanske skulle skifta politisk färg efter regeringarnas politiska färg. Vad min reservation åter går ut på är, att *förtroendeämbetsmännen skola stå oberoende av alla politiska partier och färgskiftningar*, för att vår förvaltning skall kunna bevara sin objektiva ställning, sin frihet och sin rätt att själv tala efter egen övertygelse, när den tillfrågas. Någoting annat har jag aldrig ifrågasatt. Så menade jag, att *förvaltningen bör hållas oberoende av partilivet*, i all synnerhet som detta politiska partiliv i våra dagar mer och mer snöres in i en partiernas tvångströja. Så länge inte partiväsendet fått en så utpräglad plats i vårt politiska liv, som det nu faktiskt har fått, så länge fanns det någon möjlighet att utanför partierna göra en sådan gärning i det politiska livet, som förr mångfaldiga gånger gjordes även av förtroendeämbetsmän, och så länge var det egentligen ingenting att säga om saken. Men när det så att säga icke längre är de väljande massorna, som bestämma kandidater, utan det väsentligen beror på partiledningarna, kunna vi, även om vi förneka det, icke fördölja för oss, att då ställer sig saken litet annorlunda. Vad som för mig är huvudsaken är, att vår förvaltning förblir i den självständighet, som den hittills alltid har haft, *att vår förvaltning bibehåller sitt eget ansvar och sitt oberoende. Men det kommer den icke att kunna göra, om dess ledande män med nödvändighet bliva partiengagerade.* Ju mera hela vårt politiska liv beror på partival och partisammanslutningar, desto mera nödvändigt är det, att våra förtroendeämbetsmän frigöras från varje spår av misstanke om något beroende av ett politiskt parti. Jag erkänner fullväl, att det finns många landshövdingar, eller åtminstone att det finns några, eller åtminstone har funnits någon, som har varit alldeles oberoende av det politiska livet och partiväsendet; men därifrån och till att uttala några förhoppningar om att det trots tyngden av påtryckningarna i utvecklingen skall så förbliva är steget mycket långt. Det är således just för förvaltningens skull, just för den opolitiska ståndpunktens bibehållande, för frigörelse från partiväsendet, för avståndstagande i allra högsta grad från amerikanska förhållanden, som jag har uttalat, vad jag i reservationen sagt rörande förtroendeämbetsmän.

Den ärade talesmannen för utskottet förklarade, att utskottet fäst sig vid frågan om statsråden, framför allt därför att det i § 35 regeringsformen först talas om dem. Jag hade verkligen aldrig trott, att utskottet var till den grad ytligt, att det fäste sig endast vid vad som först föll i ögonen, fastän det icke har någon saklig betydelse. Jag har i min reservation uttalat — såsom en föregående ärad talare också påpekade — att det kunde ifrågasättas, huruvida icke statsråden skulle bibehålla sin valbarhet och sin ställning i riksdagen. I reservationen har jag undvikit att taga ståndpunkt till de speciella frågorna och ansett, att om man ville gå med på en skrivelse, skulle den frågan utredas och undersökas i samband med hela spörsmålet. Vad jag velat fästa uppmärksamheten på är, att det här verkligen föreligger ett spörsmål, och det är, herr talman, spörsmålet om den svenska förvaltningens bestående och bibehållna självständighet och objektivitet, oberoende av politiska partier.

Jag vidhåller, herr talman, mitt tidigare framställda yrkande.

Herr Lindhagen: Herr talman! Denna fråga kan man ju också vända på, och då först tror jag, att den kommer på sin rätta sida. Det är nämligen här inte fråga om rätt att mottaga riksdagsmannaskap utan förbud för valmännen att välja fritt. Önska de välja en statsämbetsman, så bör det vara deras rätt, ty då ha de förtroende för att den ämbetsmannen skall motsvara deras önskningar. Ur den synpunkten faller ju hela motionärernas uppställning av

Om förtroendeämbetsmäns uteslutande från valbarhet till riksdagen. (Forts.)
 problemet, och den faller så mycket mer som de icke skilja mellan förtroende-
 ämbetsmän och andra högre ämbetsmän. Förtroendeämbetsmännen äro, så-
 som utskottet så riktigt säger, lika mycket eller lika litet självständiga som
 andra högre ämbetsmän. Och jag tror, att herr Örne har rätt i att i vår
 tid har ämbetsmannamakten en ofantlig självständighet här i landet, särskilt
 vad spetsarna angår. De underordnade få naturligtvis vara försiktiga, om
 de skola få befordran, men själva topparna, om vilka det nu är fråga, kunna
 nog säga ifrån åt både det ena och andra hållet. Det har också betonats, att
 därför följa de inte några politiska strömningar, men det göra de nog, herr
 talman, därför att spetsarna bli konservativa, om de inte varit det förut, och
 ha ungefär samma politiska inställning. Därför är den nuvarande valrätten
 en stor styrka för det konservativa partiet, som kan på det sättet få in en stor
 makt, som inte de andra partierna i samma mån förfoga över. Men det kan
 heller inte undvikas, ty skall det vara demokrati, är det valmännen som skola
 bestämma, vilka de vilja välja, och då har man inte rätt att lägga in några
 andra synpunkter. Jag kan därför förena mig i utskottets hemställan.

Emellertid är det en särskild sak med statsråd. De väljas av valmännen
 till riksdagsmän, och icke till statsråd eller därför att de skola bli det, utan detta
 är en olycka som kommer över dem alldeles oavsett valet — d. v. s. de äro
 nog nöjda själva med att få makt. Jag skulle gärna själv vilja få makt; det
 kan jag visserligen aldrig eftersträva, ty då skulle man behöva gå ifrån sina
 grundsatser alltför mycket, men man skulle kunna genomföra mera då. Ett
 statsråd som blir statsråd, fast han är vald att vara en representant i riksdagen
 för sina valmän, blir ju den mest ineffektiva person i riksdagen som finns,
 det ha ni väl alla upplevat. Vad gör ett statsråd i riksdagen *som folkrepresentant*,
 när det gäller att tala för sina valmäns räkning? Inte ett enda dugg.
 Det anses ju till och med inte gå an för ett statsråd att intressera sig för en
 annan regeringsmedlems proposition, ännu mindre för motioner eller för inter-
 pellationer, om han själv inte är interpellerad, utan det anses rent av vara en
 plikt för ett sådant statsråd att inte intressera sig för sådana saker, t. ex. mo-
 tioner som just röra hans eget departement livligt och ingripande. Någon
 gång inträffar ju, att det statsråd, som har saken under sitt departement, sit-
 ter och är nyfiken på vad som skall förekomma, men han uppträder inte och
 ger inte tillkänna någon mening. Ännu vanligare är att han går bort just när
 sådana saker förekomma. Jag har stor erfarenhet, och jag har väckt tillräck-
 ligt många motioner för att få en sådan erfarenhet, och det har hänt mig en
 enda gång, herr talman, ett sådant nyfiket statsråd tillätit sig att i en för
 hans departement viktig sak uppträda utan att ha väckt proposition och inlåta
 sig i en debatt om en motion. Allt detta visar ju, att statsråden icke böra få
 vara medlemmar av riksdagen så länge statsrådsskapet varar, ty då bli valmän-
 nen icke representerade av dem, deras representation blir ineffektiv, den blir
 avskaffad, och det är inte meningen med de val som försiggått. Men det är
 ju synd, om en så framstående person, som har valmännens förtroende, skulle
 behöva lämna riksdagen. Därför borde det föreskrivas i grundlag, att när
 en riksdagsmedlem blir statsråd, får denne lämna riksdagen, men det skall
 finnas en suppleant, som inträder i statsrådets ställe för att representera val-
 männen.

Denna fråga om statsrådets medlemskap i riksdagen har en ännu större be-
 tydelse. Här talar man om att det är viktigt att statsråden få tillhöra riks-
 dagen, och det framhölls av representanten från Sundbyberg till och med att
 statens förtroendemän borde valmännen förbjudas att välja på, men stats-
 råd borde få vara kvar. Denna mentalitet bottnar väl i trossatsen, att blom-
 man på demokratien är att själva regeringsmakten utgår ur riksdagen. Ja,
 det är en vacker blomma! Är det inte den blomman, som börjar förskämma

Om förtroendeämbetsmäns uteslutande från valbarhet till riksdagen. (Forts.) riksdagens inflytande. Det är många orsaker till detta, men är inte detta förhållande en ganska väsentlig anledning till att parlamentarismen lider av en kris och börjar gå mot sin undergång? Naturligtvis kommer den att stå upp till en ny vår, det är ju klart, ty demokrati eller folkets rätt kan aldrig avskaffas, men den som varit med så länge som jag och upplevat så många ministärer och stått på så många fronter, han måste säga, att det är en skillnad mellan de tider, då statsråden icke togos från riksdagen och tiden sedan de börjat tagas ur riksdagen. Förr voro individerna självständiga i riksdagen och sade ifrån sina meningar, men detta förändras mer och mer, och vi ha kommit mer och mer just genom demokratiens blomning till en politisk boskapskötsel. Detta är bara början till undergången för parlamentarismen, men denna utveckling har överskridit sitt zenit och befinner sig nära vintermånaderna.

Således, jag sympatiserar på grund av de två skäl jag nämnt högeligen med motionen, i den mån den innefattar att statsråden icke få utöva riksdagsmannaskap. Jag har själv väckt motion därom, men den avslogs naturligtvis. Nu ligger ju den här motionen inte på den bogen, att man kan säga att det är en motion särskilt om statsråden. Därför har jag nu intet tillfälle att yrka bifall till motionen, utan jag yrkar bifall till utskottets hemställan med de marginalanteckningar till utskottets motivering, som jag här tillåtit mig, herr talman.

Herr **Örne**: Herr talman, det är inte bara jag, som fått den uppfattningen av uttalandena i reservationen, att den ärade reservanten syftade till en omläggning av hittills rådande förhållanden i fråga om förtroendeämbetsmännen och övriga ämbetsmäns ställning, utan det är personer, som bett mig att särskilt observera denna punkt, personer som befinna sig i samma fördömelse som jag, d. v. s. som äro ämbetsmän. Det gläder mig, att den tolkning, som jag här framfört, enligt reservantens uppfattning är oriktig och att han har samma uppfattning som jag nämligen, att förvaltningens självständighet är av ett oerhört stort värde.

Jag vill komplettera vad jag förut yttrade med att jag självklart anser, att varje ämbetsman är skyldig att lyda Kungl. Maj:ts order, när det gäller handling. Vare sig Kungl. Maj:t upphäver ett beslut, som ett ämbetsverk fattat, och påbjuder en annan lösning av frågan än den ämbetsverket har tänkt sig, eller Kungl. Maj:t på annat sätt anbefaller, att en fråga skall lösas på ett visst sätt, så är det naturligtvis vederbörande ämbetsverks absoluta plikt att till punkt och pricka ställa sig Kungl. Maj:ts vilja till efterrättelse. I den frågan råder det ingen motsättning mellan reservanten här och mig. Men jag tror att den ärade reservanten nog måste medge, att den formulering, som hans uppfattning fått i reservationen, gör att man kan få sådana farhågor, som jag framförde.

Herr Lindhagen brukar alltid ha älskvärda ord att säga om verkschefer, som han tycks anse vara särdeles maktfullkomliga och självrådiga herrar — i motsats mot borgmästare. Men vi verkschefer ha nog liksom domarna att rätta oss efter lag och författning, och om vi inte göra det, herr Lindhagen, så kommer det en mycket kraftig reaktion med lagens och åklagarmaktens hela auktoritet. Herr Lindhagens uppfattning, att tjänstemän skulle vara tvungna att tala på ett för verkschefen välbehagligt sätt för att kunna få vidare befordran, är, det vågar jag bestämt påstå, alldeles oriktig beträffande den övervägande delen av den svenska statsförvaltningen. Det är klart, att det här och var kan finnas verkschefer, som äro mycket ömtåliga om sin värdighet och som omedvetet anlägga sådana synpunkter som herr Lindhagen här har

Om förtroendeämbetsmäns uteslutande från valbarhet till riksdagen. (Forts.)
trott vara allmänt rådande, men jag tror att de flesta verkschefer liksom jag säga till sina underordnade tjänstemän: Ni duger inte till befordran, om inte ni uttalar er uppfattning fritt och öppet. Ni måste våga opponera er emot edra överordnade — givetvis på ett sakligt och hyfsat sätt, liksom även den överordnade får lov att gent emot de underordnade framföra sina skäl på samma sätt. En person, som försöker lukta reda på vad verkschefen har för uppfattning och själv sedan bestämmer sin ställning med hänsyn därtill, duger överhuvud taget inte på några mera ansvarsfulla platser i svensk statsförvaltning. Således är den av herr Lindhagen påtalade osjälvständigheten enligt min tro ganska obefintlig.

Beträffande statsrådets riksdagsmannaskap förefaller det mig, som om herr Lindhagen skulle ha förbisett, att under den tid, en person innehar statsrådsbefattning, skall han ägna sig helt och hållet åt lösningen av samma slags frågor, som han skulle ägna sig åt såsom icke befördrad riksdagsman. Det uppstår naturligtvis behov av en stark specialisering för den som sitter i regeringen, men det är ju endast samma förhållande som att åtskilliga riksdagsmän, som inte äro i regeringsställning, helt enkelt inte kunna sätta sig in i alla frågor. Statsråden måste specialisera sig på det särskilda området, som hör till deras departement, och de hinna ingenting annat under den tiden, men det kan väl inte vara till skada för deras ställning såsom folkvalda förtroendemän, att så sker.

Om jag, som jag sade från början, är fullt villig att överväga, huruvida ämbetsmän i ledande ställning böra få sitta i riksdagen eller icke, är jag däremot av den åsikten att man överhuvud taget inte kan diskutera frågan om regeringsledamöternas rätt att sitta i riksdagen eller, riktigare uttryckt, om rättighet för regeringsbildaren att taga regeringens ledamöter ur riksdagen. Det förefaller mig nämligen absolut orimligt, att inte ledamöter av riksdagen skulle kunna utses till statsråd, och några verkliga skäl emot möjlighet för statsråden att behålla sitt riksdagsmannaskap under den ofta korta tid, de sitta i regeringen, har jag inte funnit anförda.

Jag skall inte heller denna gång, herr talman, på grund av den dubbelställning, som jag intar, göra något yrkande.

Greve Spens: Jag vill endast be att få säga några ord i anledning av herr Lindhagens yttrande. Herr Lindhagen ansåg, att statsråden ej böra få vara riksdagsmän. Han yttrade, att statsråd borde förlora sitt säte i riksdagen omedelbart genom sin utnämning till statsråd. Däremot skall jag be att få säga, att om så skulle ske, så skulle riksdagen genom en statsrådsutnämning i vissa fall för en kanske lång följd av år kunna komma att berövas en för riksdagsarbetet ofta mycket betydelsefull kraft. Herr Lindhagen sade, att det borde finnas suppleanter, som skulle inkallas till tjänstgöring tills vidare för ett statsråd, som vore riksdagsman, men införandet hos oss av en dylik regel skulle förutsätta en omläggning av vårt valsysteem, och detta torde vara en sak, som för närvarande inte är aktuell.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag hörde med uppmärksamhet på herr Örnes anförande, och jag får erkänna, att det var kolossalt verklighetsfrämmande. Inte förhåller det sig på det sättet, som Örne säger. Det kan inte förhålla sig på det sättet, därför att det skulle strida mot naturlagarna. Vill Örne verkligen förespegla oss, att en underordnad tjänsteman, som opponerar sig — naturligtvis i höviska ordalag — emot chefens inställningar och därför

Om förtroendeämbetsmäns uteslutande från valbarhet till riksdagen. (Forts.)
också befinnes mindre duglig att befordra dem, blir mera värderad än den som svävar omkring chefen och överallt vill vara honom till lags? Det har väl under årtusenden förhållit sig annorlunda, och nu kommer herr Örne och försöker konstruera upp en av de största överkligheter, som jag hört uttalas i svenska riksdagen. Det strider ju mot naturlagarna; hur kan herr Örne uppträda mot naturlagarna och göra om dem? För min del har jag ju aldrig stigit i graderna utan alltid haft överordnade över mig. Jag har litet ärfvtliga näbbar och klor, så att jag kan hålla mig någorlunda fredad utan någon egen förtjänst alls, och jag har åtskilliga erfarenheter, men jag har inte alls varit någon chef, som stått över det hela, av guds nåde, utan jag har befunnit mig på jorden, och det har jag befunnit mig väl av.

Men jag skall tala om ett litet exempel. Jag har två gånger på den tid, då jag var ledamot av andra kammaren, väckt förslag om att det skulle i instruktionerna för ämbetsverken införas bestämmelser om att de underordnade, de som stå närmast jorden, de som ha själva handarbetet, som träffa människorna, som närmast skola vårdas, skulle äga rätt och plikt att på grund av sin erfarenhet komma in till sina överordnade och göra erinringar mot de författningar, som skola lända till efterrättelse, och de missförhållanden, som böra rättas. Det förekom en gång i andra kammaren, att det satt ett tillfälligt utskott, som skulle behandla den ena av dessa motioner och som bestod av sådana där unga riksdagsmän, som dock äro valda på grund av sin erfarenhet och sitt stora förstånd och därför inte behöva, som herr Trygger rekommenderade i fjol, sättas i söndagsskola i ett tillfälligt utskott för att få uppfostran och ans i riksdagsmannakallets utövande. Ledamöterna i förenämnda utskott tyckte att mitt förslag var riktigt. Därför tillkallades jag för att hålla ett föredrag, och därigenom fick jag ett övertag, ty den som får hålla ett föredrag i en sak, som de andra inte upplevat i detalj, han får ett övertag.

Nå, utskottet inkom med ett enhälligt tillstyrkande från högermän, liberaler och socialdemokrater av motionen och skrev i sitt utlåtande, att det var ett förträffligt och förnuftigt förslag. Och vad inträffade? Jo, bland alla spetsarna, bland högre ämbetsmän, bland alla partiledarna betraktades det nästan som ett uppror mot deras myndighet, och utskottets medlemmar fingo veta, att de hade alldeles förivrat sig. I andra kammaren blev det stor avstraffning. Där uppträdde mot utskottet particheferna, Karl Staaft, dock med litet erkännande ord, Hjalmar Branting med litet skarpare tonfall och Carl Persson i Stallerhult med fullkomligt utdömande, för att ej säga utskällande av motionen. Och detta gjorde, att då dessa herrar, som stodo mycket högre än den stackars motionären och det »tillfälliga» utskottet, sagt detta, föll till och med den tidens andra kammare, som dock var mycket självständigare än den nuvarande, så till föga, att utskottet endast samlade femtio ständaktiga röster där. Nu skulle vi inte fått mera än två, efter sådan påfrestning från ledarskapet av guds nåde.

Så förhåller det sig med den saken, men jag skall gärna tillmötesgå herr Örnes önskan att få detta stöd för sina underordnade, som han nu tillförsäkrat dem, så få vi se, om jag möjligtvis kan få Örne att tala för den motionen vid nästa riksdag.

Vad nu angår statsråden, sade greve Spens ingenting annat om möjligheten att välja suppleanter för riksdagsmän som utsågos till statsråd — jag behöver inte upprepa vad jag sade på den punkten, och det förstår nog åtminstone en stor del av kammarens ledamöter och vet av egen erfarenhet, att det var riktigt — än att det skulle föranleda en ändring i valsystemet, och det kunde naturligtvis inte komma ifråga.

Herr Örne ville att statsråden skulle få specialisera sig på vissa frågor och

Om förtroendeämbetsmäns utslutande från valbarhet till riksdagen. (Forts.)
inte behöva befatta sig med alla frågor som förekomma. Men det är just därför, som statsråden böra lämnas i fred för riksdagsmannaskapet, tillika bör ett statsråd, som är riksdagsman, vara närvarande och kämpa för sina valmäns intressen i alla möjliga frågor, vilket han inte har tillfälle till under nuvarande förhållanden, som Örne så riktigt sade. Därigenom har alltså Örne bevisat riktigheten av min uppfattning om en ändring i valsystemet, så att man får suppleanter. Detta kan i allt fall ske genom en ändring i författningarna, och det har ju väckts motion om sådan ändring, greve Spens.

Herr Örne: Herr talman! Debatten har nu kommit in på ett område, som ligger ganska långt ifrån det som avhandlas i motionen och i det föreliggande betänkandet liksom i reservationen. Emellertid kanske det må vara tillåtet att i anledning av herr Lindhagens senaste anförande påpeka det förhållandet, att det både nu finnes och tidigare har funnits riksdagsmän, som knappast någon gång under hela sin riksdagstid deltagit i debatterna och som kanske få nöja sig med en suppleantplats i utskott under många år. Dessa riksdagsmän kunna väl inte anses göra någon större insats för sina valmän än de, som sitta i regeringen och hela tiden syssla med just sådana frågor, som riksdagen har att behandla. Jag tror också att det är ganska nyttigt, att alla riksdagsmän inte äro fullt så talföra som herr Lindhagen och jag, ty hur skulle det då gå med riksdagsprotokollen och riksdagsarbetet?

Sedan vill jag bara säga — fast det inte alls hör till denna debatt — att herr Lindhagen inte alls behöver väcka någon motion om rättighet eller skyldighet för de underordnade befattningshavarna att framföra sina meningar. Detta sker, såvitt jag vet, allmänt i statsförvaltningen, och jag kan försäkra herr Lindhagen, att det sker i mycket stor omfattning i postverket, där både enskilda tjänstemän och deras organisationer bära fram förslag till ändringar i författningar och i praktiska förfaringssätt. Och det händer nog, att om ett sådant förslag är användbart, så renderar det vederbörande en liten gratifikation, som verken fortfarande ha rättighet att utdela, trots att riksdagens revisorer sista gången tycktes se ganska snett på sådana gratifikationer.

I det hänseendet är sålunda herr Lindhagens önskemål redan genomfört i praktiken, och det beror helt och hållet på tjänstemännen själva och deras sammanlutningar att framföra önskemål beträffande tjänsten.

Denna fråga hör, som sagt, egentligen inte till ämnet. Men eftersom herr Lindhagen hotat med att besvara riksdagen med en motion därom, tyckte jag, att jag skulle upplysa om verkliga förhållandet, så att vi inte behövde taga upp tiden vidare med den saken.

Herr Andersson, Karl Andreas: Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten, men för den händelse herr Lindhagens anförande skulle vara ägnat att ge kammaren en skev föreställning om den svenska ämbetsmannakåren, vill jag här ha omvittnat, att jag under min ganska långa tjänstemannabana ännu aldrig känt något behov av att låta min personliga mening rätta sig efter verkchefens. Det förekommer ju också ofta, att underordnade tjänstemän vid ämbetsverkens beslut foga reservationer, vilket ju visar, att underordnade tjänstemän inta en självständig ställning.

Det var endast detta jag ville ha sagt, och i övrigt ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Eftersom andra ha talat om sina erfarenheter, kan jag ju också få tala om mina. Det finns åtskilligt, som jag önskat befordra, och jag har då i en myckenhet fall vänt mig till underordnade tjänstemän i verk

Om förtroendeämbetsmäns utslutande från valbarhet till riksdagen. (Forts.) och inrättningar för att få upplysningar om livets vardagliga gång. De ha ofta medgivit eller uppenbarat fel och missförhållanden enligt deras uppfattning och erfarenheter. Men de ha skylld på författningarna eller praxis. Jag har då sagt så otaligt många gånger: »Men varför gå ni då inte in till edra överordnade samt anmäla förhållandet och föreslå rättelse.» Merendels har svarats att det kunde de naturligtvis icke göra, de saknade befogenhet, de ville ej lägga sig i saken eller vågade det i varje fall icke.

För ett par veckor sedan fick jag slumpvis två dagar i rad mottaga skrivelser från underordnade tjänstemän, som jag inte kände, men som erinrade om att herr Lindhagen någon gång väckt motioner, om vilka de alltid sagt: Tänk, om någonting sådant kunde bli föreskrivet i författningarna! De hade erfarenheter om ett sådant behov.

Det är nu märkvärdigt, att även den siste ärade talaren vill göra om naturlagarna. Det är dock omöjligt.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen jämlikt de där- under förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den av herr Reuterskiöld vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Gustafsson, Per*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den av herr Reuterskiöld vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Herr statsrådet *Sköld* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 245, angående statlig exportkreditgaranti.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till åtgärder mot utbredning av könssjukdomar;

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisoriskt avlöningstillägg till lappfogden H. A. Cederberg;

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättande av ett av landsfiskal förskingrat förskott;

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse från tullavgift för ett här i riket förolyckat tyskt luftfartyg; samt
nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av lägenheten Kaunisvaara 3⁵ i Pajala socken m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av vinstmedel hos Aktiebolaget Svenska tobaksmonopolet; och
nr 25, i anledning av väckta motioner angående åtgärder till begränsning av införseln till riket av trävaror och ved.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

*Ang. riks-
banksled-
ningens
organisation
m. m.*

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 18 i anledning av dels fullmäktiges i riksbanken framställning med förslag till lagar om ändring i vissa delar av lagen för Sveriges riksbank och av ansvarighetslagen för ledamöter i styrelserna vid riksbankens avdelningskontor ävensom till vissa ändringar i bankoreglementet och i avlöningsstaten för riksbanken m. m., dels ock väckt motion om skrivelse i fråga om reducering bland annat av gällande arvodesbelopp för fullmäktige i riksbanken.

I skrivelse till bankoutskottet den 23 februari 1933 hade fullmäktige i riksbanken framlagt förslag till bestämmelser, som erfordrades för att bringa i verkställighet vissa av innevarande års riksdag slutligt antagna förslag till grundlagsändringar, avseende riksbanksledningens organisation. Samtidigt hade fullmäktige väckt fråga om införande i vissa hänseenden av nya eller ändrade föreskrifter, som icke ägde direkt sammanhang med de antagna nya grundlagsbestämmelserna eller därav föranledda författningsändringar i övrigt.

I samband med detta ärende hade utskottet till behandling förehått en inom andra kammaren av herr *Kilbom* m. fl. väckt motion, nr 141, vilken hänvisats till bankoutskottet, såvitt den avsåge riksbanken och riksgäldskontoret. I berörda motion hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till regeringen anhålla, att regeringen måtte vidtaga åtgärder för åstadkommande av reducering med fyratio procent av arvoden för bankofullmäktige, riksgäldsfullmäktige, fullmäktige i statens affärsdrivande verk, för ledamöterna i statens styrelser och nämnder, i de statliga monopolföretagen, ävensom för övrigt jämförliga arvodestagare, exempelvis kommittéledamöter, i den mån regeringen direkt eller indirekt ägde inflytande på arvodenas fastställande.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet avfattat sin hemställan i särskilda med A 1—A 5 samt B betecknade punkter, av vilka punkten A 5 var indelad i två moment.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis och punkten A 5 momentvis.

*Ang. riksbanksledningens organisation m. m. (Forts.)**Punkten A 1.*

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte för sin del antaga förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1897 (nr 27) för Sveriges riksbank av den lydelse en vid utlåtandet fogad bilaga A utvisade.

28 § i förevarande lagförslag, vilken paragraf motsvarade 27 § andra stycket i nu gällande lag, var så lydande:

(Nuvarande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

Ordföranden, som ej må utöva annan befattning inom riksbankens styrelse, åtnjuter av riksbankens medel årligt arvode till belopp, motsvarande vad envar av de övriga fullmäktige i denna sin egenskap äger upp bära enligt avlöningsstat, fastställd av riksdagen, samt därutöver tvåtusen kronor för år räknat.

Fullmäktiges ordförande åtnjuter av riksbankens medel årligt arvode till belopp, motsvarande vad envar av de övriga fullmäktige i denna sin egenskap äger upp bära enligt avlöningsstat, fastställd av riksdagen, samt därutöver ettusenfemhundra kronor för år räknat.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herr *Gustafsson* i Stensholm ansett, att utskottet bort för paragrafen i fråga föreslå följande lydelse:

Fullmäktiges ordförande åtnjuter av riksbankens medel årligt arvode till belopp, motsvarande vad envar av de övriga fullmäktige i denna sin egenskap äger upp bära enligt avlöningsstat, fastställd av riksdagen, samt därutöver tvåtusen kronor för år räknat.

Herr **Stendahl**: Herr talman! Till detta betänkande har jag tillåtit mig foga en reservation, avseende tre moment i avlöningsbestämmelserna.

Som herrarna veta har hittills till riksbanksfullmäktige utgått ett arvode av 8,000 kronor. Till den av Kungl. Maj:t utsedde ordföranden har, utom arvodet på 8,000 kronor i hans egenskap av riksbanksfullmäktig, utgått ett speciellt ordförandearvode på 2,000 kronor. Beträffande dessa två punkter har utskottets majoritet hemställt om en nedsättning i arvodena, nämligen i fråga om arvodet till riksbanksfullmäktige med 1,000 kronor eller från 8,000 till 7,000 kronor samt i fråga om ordförandearvodet från 2,000 till 1,500 kronor. Jag har gentemot detta tillåtit mig ha den uppfattningen, att något giltigt skäl för en sänkning på sätt, som här föreslagits, icke föreligger. Mina skäl mot sänkning äro, att om riksbanksfullmäktige verkligen noga följa riksbankens utveckling och den av riksbanken drivna penningpolitiken, fordrar detta ett verkligt stort och insiktsfullt arbete, som inte är för högt betalt med de belopp, som för närvarande utgå. Tvärtom få de anses vara synnerligen lågt tilltagna.

Skulle det nu vara så, att någon eller några av fullmäktige inte anses kompetenta eller i varje fall inte prestera det arbete, som riksdagen anser sig ha rätt att fordra av de valda riksbanksfullmäktige, böra enligt min mening sådana fullmäktige icke omväljas. Men att nagga i deras arvoden på det sätt, som nu är föreslaget, förefaller mig både osympatiskt och olämpligt.

Jag har därför, herr talman, på dessa två punkter tillåtit mig yrka, att någon ändring icke måtte vidtagas.

Vidare finns det ett särskilt arvode på 2,000 kronor till den, som speciellt haft hand om inspektionen av Tumba bruk. Av vad jag har sett vid Tumba bruk och inhämtat angående förvaltningen av riksbanken överhuvud taget, har

Ang. riksbanksledningens organisation m. m. (Forts.)

jag kommit till den uppfattningen, att detta arvode saklöst kan bortfalla, då något arbete, som skulle kunna motivera det, enligt mitt sätt att se icke föreligger. Därför har jag tillåtit mig hemställa, att detta arvode på 2,000 kronor måtte bortfalla.

Herr talman! Jag tillåter mig sålunda med dessa av mig här angivna ändringar i övrigt yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Åkerberg: Herr talman! Herr Stendahl yttrade sig om hela komplexet på en gång, ehuru det egentligen endast är punkten A) 1) vi för närvarande skulle syssla med. Eftersom emellertid herr Stendahl redan varit inne på arvodefrågan åt fullmäktige, vill jag med endast ett par korta ord svara på hans anmärkningar.

Jag måste ju börja med att konstatera, att jag måhända inte är den lämplige att föra utskottets talan beträffande just frågan om arvodena åt riksbanksfullmäktige, eftersom jag i utskottet röstade för bibehållande av de nuvarande arvodena, alltså 8,000 kronor. Men å andra sidan har jag inte aktat nödigt att anmäla någon reservation emot beslutet om sänkning till 7,000 kronor, emedan jag inhämtat från åtskilliga fullmäktige — jag tror för övrigt att det är en enhällig mening bland dessa — att de icke motsätta sig en reducering. Det är dock fråga om ett ganska högt arvode. Det är sant som herr Stendahl säger, att det är en ansvarsfull uppgift, som lagts på dessa fullmäktiges axlar, men med hänsyn till det arbete, som utföres, och den tid, som tas i anspråk för uppdraget, får man dock säga, att även 7,000 kronor är en ganska bra slant. Det överstiger också vida de arvoden, som i allmänhet utgå för dylika uppdrag. Jag vill endast fästa uppmärksamheten på att i fråga om riksgäldsfullmäktige, som dock under de senare åren haft en kanske lika betydande arbetsuppgift, utgår arvodet med endast 4,000 kronor, alltså hälften av det nuvarande arvodet till riksbanksfullmäktige. Därvidlag har icke heller utskottet ifrågasatt någon reducering.

Vad sedan det extra arvodet till ordföranden beträffar, vilket utgår utöver hans arvode som riksbanksfullmäktig, föreslås en sänkning från 2,000 till 1,500 kronor. Denna sänkning har jag för min del ansett vara en konsekvens av reduceringen av själva fullmäktige-arvodena. Men det är å andra sidan klart, att om riksdagen beslutar bibehålla arvodena till fullmäktige oförändrade, torde det vara en given konsekvens av detta, att även ordförandearvodet bör bibehållas.

Vad till slut beträffar det arvode, som utgår till den fullmäktig, som har översynen över pappersbruket vid Tumba, har herr Stendahl ensam i utskottet förfäktat den meningen, att detta arvode bör bortfalla. Jag har i det avseendet en annan mening, och jag har ingenting annat att anföra för den ståndpunkten, än att även detta är en synnerligen ansvarsfull uppgift. Det är inte heller något arvode, som är av i dag, utan det daterar sig ända från 1789 och är alltså årsbarn med den franska revolutionen. Det bör följaktligen inte kunna betecknas som något okynnesarvode, som tillkommit i någon snabb vändning av fullmäktige och riksdagen.

Då ingen haft något i övrigt att anföra emot utskottets betänkande, som ju gäller icke endast arvodena utan också åtskilliga bestämmelser såväl i riksbankslagen som i ansvarighetslagen och bankreglementet, har jag ingen anledning att ingå på dessa spörsmål.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Gustafsson, Karl: Herr talman! Då jag vid detta utskottsutlåtande fogat en reservation, i vilken jag hemställt att fullmäktiges avlöning och till-

Ang. riksbanksledningens organisation m. m. (Forts.)

läggsarvodet till ordföranden skulle kvarstå oförändrade, skall jag be att få yttra några ord. Skälet för denna min ståndpunkt har varit att bankoutskottets beslut icke föregåtts av någon utredning. Det var endast genom en tillfällighet som frågan om en lönereducering kom på tal. Utskottet har i sin helhet anslutit sig till fullmäktiges skrivelse till bankoutskottet med anledning av de förändringar, som blivit påkallade genom den nya lagstiftningen. Vidare har utskottet anslutit sig till kravet på tillsättande av en vice riksbankschef och de ändringar, som därav följa, med undantag av att det icke velat ha en suppleant för vice verkställande chefen utanför fullmäktige.

Vad sedan avlöningarna beträffar bar det sig inte bättre än att utskottet, då diskussionen om dessa kom före, stannade vid en s. k. allmän orientering, vilket visade sig i det resultatet, att utskottet vid voteringen delades i 8 röster mot 8. Utskottets ärade ordförande har redan klargjort, att han befann sig bland dem, som ansågo att utskottet icke borde skrida till en reducereing av avlöningarna. För min del var jag av den mening, som jag nyss antydde, att då det här icke förelåg någonting annat för utskottet än ett tillfälligt framkastat förslag och ingen utredning om de konsekvenser, som ett sådant beslut skulle kunna ha för riksbankens andra betjänste, gjorde riksdagen klokar i att för tillfället bibehålla dessa avlöningar ograverade för att vid ett senare tillfälle undersöka, vad som härvidlag skulle kunna göras.

Jag ber alltså, herr talman, att när vi komma till behandlingen av denna punkt i utskottsutlåtandet, få yrka bifall till den av mig avgivna reservationen.

Herr Ström, Torsten: Herr talman! Beträffande detta utskottsutlåtande föreligga inga skiljaktiga meningar, förrän vi komma till avlöningsreglementet. Då denna fråga emellertid redan blivit upptagen till behandling, skall jag be att få motivera min ståndpunkt till densamma.

Utskottets ärade ordförande meddelade nyss, att han inte med någon större entusiasm kunde gå till ett försvar i denna del av utskottsutlåtandet, beroende på att han själv tillhörde dem, som röstat för bibehållande av de hittillsvarande arvoden. Men han upplyste samtidigt, att han icke reserverat sig mot utskottets beslut.

Då det var jag, som inom bankoutskottet framställde det förslag, som även blev utskottsmajoritetens, har jag ansett det vara min skyldighet att med några ord beröra denna sak. Arvoden för fullmäktige utgingo till och med år 1919 med ett belopp av 4,000 kronor. År 1920 fördubblades arvodet till 8,000 kronor. Vi kunde vid behandlingen av detta ärende inte komma förbi en motion, som väckts av herr Kilbom m. fl., vari yrkas att arvoden till såväl riksbanksfullmäktige som riksgäldsfullmäktige och en hel del andra förtroendeposter skulle reduceras med upp till 40 procent. Den reducereing, som utskottet här stannat vid beträffande fullmäktige arvoden, sträcker sig inte längre än till 12.5 procent. Motivet för den föreslagna sänkningen är, åtminstone för mig, att arvoden äro för höga, och då riksdagen beslutat sänka riksdagsmannaarvoden, arvoden för statsrevisorerna och arvoden för kyrkomötesdeltagarna, bör man även se till, att andra arvoden i någon mån bli justerade, och vi ha ansett de vara rätt och billigt att en justering företogs på här föreslaget sätt.

Herr Åkerberg har redan meddelat kammaren, att fullmäktige själva icke ha något emot, att deras arvoden sänkas. Jag har också gjort mig underrättad om den saken, och jag vet att fullmäktige anse, att dessa arvoden tilltogos så pass kraftigt år 1920, att de nu tåla vid en reducereing.

Beträffande inspekterande fullmäktigen på Tumba, har herr Stendahl yrkat, att arvodet helt och hållet borttages. Herr Åkerberg har meddelat, att detta

Ang. riksbanksledningens organisation m. m. (Forts.)

är en mycket gammal historia, och jag vill tillägga, att det sannerligen icke är ett påfund av senare tiders barn att bevilja ett arvode åt den inspekterande fullmäktigen. Riksbankens pappersbruk vid Tumba tillkom år 1755. Från och med år 1789 har tillsynen över bruket varit anförtrött åt en fullmäktig. Redan från början erhöll denne särskild gottgörelse härför. Ersättningen utgick ursprungligen med 100 riksdaler banko men blev sedermera vid upprepade tillfällen höjd, så att den år 1867 utgjorde 500 riksdaler riksmünt. Sistnämnda år fattades beslut om tillsynens överflyttande till en av de deputerade, som härför icke skulle äga uppbära särskild ersättning. Härvid förblev emellertid ej längre än till 1878, då uppdraget ånyo överflyttades på en fullmäktig, som ej var deputerad. Arvodet bestämdes nu till 500 kronor. Detta belopp blev sedermera höjt till 1,000 kronor år 1883, då inspekterande fullmäktigen även fick tillsynen över sedeltryckeriet, samt till 2,000 kronor år 1901.

Arvodet har alltså utgått med sitt nuvarande belopp ända sedan år 1901. Att höjning av arvodet icke ägde rum i samband med höjning år 1920 av det allmänna fullmäktigarvodet, torde förklaras av att inspektionen över sedeltryckeriet år 1910 flyttades från denne fullmäktig och tillades deputeraden för huvudkontoret.

För närvarande utgår ej särskilt arvode till inspekterande fullmäktig, om därtill utses någon av de deputerade. Det är väl troligt att denna inspektion kommer att överflyttas på v. riksbankschefen eller någon av deputerade, och då bortfaller ju det arvode, som nu utgår. Majoriteten inom utskottet har ansett det vara lämpligt, att ett särskilt arvode bör utgå, och för den skull föreslagit 1,500 kronor i stället för nu utgående 2,000 kronor.

Det har även gjorts invändningar emot att man reducerat arvodet för fullmäktiges ordförande. Denna sänkning är ju, som herr Åkerberg redan framhållit, en konsekvens av de övriga sänkningarna, och arvodet har föreslagits nedsatt med 500 kronor. Det kan vara skäl i att i detta sammanhang med några ord en smula historiskt belysa även denna fråga och se huru det i detta avseende varit inrättat fram till den dag, som i dag är. I proposition med förslag till riksbankslag år 1897 föreslog Kungl. Maj:t stadgande om att ordföranden skulle få arvode till belopp, som med hälften överstege arvodet till övriga fullmäktige. Fullmäktigarvodet utgick vid denna tid med 4,000 kronor, och Kungl. Maj:ts förslag innebar alltså, att ordföranden skulle få 6,000 kronor. Förslaget blev emellertid då icke bifallet utan det föreskrevs, att ordföranden blott skulle ha samma arvode som övriga fullmäktige.

År 1911 väcktes emellertid motion om särskilt arvode för ordföranden. I motionen, som var undertecknad bland annat av bankoutsrottets dåvarande ordförande, föreslogs att bankofullmäktiges ordförande skulle ha ett särskilt arvode av 4,000 kronor utöver arvodet till övriga fullmäktige.

Bankoutsrottet tillstyrkte i anledning av motionen ett särskilt ordförandearvode av samma storlek, som föreslagits av Kungl. Maj:t år 1897, eller 2,000 kronor. Detta förslag bifölls, och ordförandearvodet har alltsedan dess utgått oförändrat med 2,000 kronor.

Såväl motionärerna som bankoutsrottet åberopade till stöd för förslaget om särskilt ordförandearvode, att ordföranden i motsats till övriga fullmäktige nödgades deltaga i fullmäktiges dagliga sammanträden och alltså hade trängare tjänstgöring än övriga fullmäktige.

För närvarande torde ordföranden icke deltaga i fullmäktiges dagliga sammanträden utan under vanliga förhållanden endast i de allmänna sammanträdena en gång i veckan.

Vi finna härav att ordförandens arbete är av något annan beskaffenhet nu än tidigare, då han nämligen blivit befriad från det dagliga arbetet i riks-

Ang. riksbanksledningens organisation m. m. (Forts.)

banken. Detta har i viss mån även bidragit till, att vi kommit fram till den ståndpunkten, att arvodet bör sänkas.

Herr talman! Med vad jag här anfört, kommer jag till den slutsatsen, att de starkaste skäl tala för utskottets förslag. Medan jag har ordet, anhåller jag att få beröra även en annan sak. Man kan göra sig den frågan, vad orsaken är till att icke i detta sammanhang även tagits upp till behandling fullmäktigearvodena i riksgälden. Det förhåller sig så, att även dessa arvoden höjdes år 1920, men de fördubblades icke. De utgingo före denna tidpunkt med 3,000 kronor och höjdes med endast 1,000 samt utgå för närvarande med 4,000 kronor. Dessa arvoden anser jag för min del vara tämligen väl avvägda.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till bankoutskottets förslag.

Herr Johansson, Johan: Jag hade icke tillfället att vara närvarande, när detta ärende behandlades i utskottet. Hade jag varit närvarande, skulle jag, det vill jag här tillkännagiva, ha anslutit mig till det föreliggande utskottsförslaget. Jag finner nämligen, att den av utskottet föreslagna jämkningen nedåt är måttligt tilltagen samt synnerligen försiktigt avvägd.

När nu bankoutskottets ordförande också har lämnat den uppgiften, att ifråga om arvodena ha fullmäktige för sin del icke någonting emot en jämkning nedåt, får jag, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindley: Utskottet har i detta fall förfarit ganska hänsynsfullt. Man har ju inte gjort några ansatser alls till att reducera vare sig riksbankschefens eller ens vice riksbankschefens löner, fastän man kan säga, att de stå på höjden av de lönevillkor, som vi kunna tillämpa. Riksbankschefens lön kommer ju enligt de av utskottet föreslagna bestämmelserna att uppgå till 43,000 kronor, och det är ju inte någon liten lön utan tvärtom den högsta lön, som utbetalas här i vårt land, såvitt jag vet, till någon statens tjänsteman. Vi ha emellertid ansett, att i det fallet bör man inte sänka lönen, eftersom det ju här gäller att få den bäste man, som kan skaffas, för detta speciella uppdrag. Detta är av mycken stor vikt och betydelse, därför att den, som innehar den chefsposten, kan förorsaka mycket stora förluster. Däremot ha vi ansett, att man kan något reducera arvodena till riksbanksfullmäktige och ävenså till ordföranden.

Det låter sig icke förnekas, att vi här i vårt land nästan ständigt på skilda arbetsområden äro invecklade i konflikter, där man försöker reducera lönerna till en nivå, som man anser mera försvarbar än den nuvarande. Det måste under sådana förhållanden givetvis verka anstötligt, om vi här, när vi förut ha reducerat riksdagsmännens och även statsrevisorernas arvoden, icke göra något för att reducera nu ifrågavarande arvoden. Detta skulle givetvis väcka opposition och klanderlusta i mycket stor utsträckning. Det är sådana synpunkter, som vi ha tagit hänsyn till, icke därför, att vi tro, att det skulle kunna verka på något sätt förbättrande på vår ekonomiska ställning — därtill äro ju de inbesparade beloppen allt för små — men det är ändock ett hänsynstagande till den allmänna uppfattning, som gör sig gällande på olika områden, att man skall försöka göra reduceringar, om det finns någon möjlighet därtill. Konungahuset har ju självt gått med på en reduktion av sina förmåner, och jag kan därför för min del icke finna, att det är så orimligt att på det här området försöka åstadkomma en liten reduktion.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag som varande det riktiga i det här fallet.

Ang. riksbanksledningens organisation m. m. (Forts.)

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med föreliggande yrkandens propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring beträffande lydelsen av 28 § lagen för Sveriges riksbank, som förordats i den av herr Gustafsson i Stensholm vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna A 2—A 4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten A 5.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte besluta, med tillämpning från viss under punkten A 3 närmare angiven tidpunkt, följande ändringar i och tillägg till den ordinarie avlöningsstaten för riksbanken, såvitt den avsåge fullmäktige, nämligen:

a) att arvode till vice riksbankschef skulle utgå med 28,000 kronor för år, med rätt för fullmäktige att, därest vice riksbankschef utsåges utom fullmäktige, därutöver tillerkänna honom ett tilläggsarvode av högst 7,000 kronor;

b) att följande arvoden skulle bestämmas till nedan angivna belopp, nämligen:

	kronor
arvode till envar av sju fullmäktige	7,000
särskilt arvode till fullmäktig, som tillika vore ordförande	1,500
särskilt arvode till fullmäktig, som besörjde tillsynen över riksbankens pappersbruk, där han ej vore direktionsledamot	1,500;
kommande vid bifall härtill ifrågavarande avlöningsstat i angivna del att erhålla den lydelse en vid utlåtandet fogad bilaga E utvisade.	

Herr *Stendahl* hade enligt avgiven reservation yrkat, att utskottet bort under punkten A 5 hemställa, att riksdagen måtte besluta, med tillämpning från tidpunkt, som under punkten A 3 sades,

a) att arvode till vice riksbankschef skulle utgå med 28,000 kronor för år, med rätt för fullmäktige att, därest vice riksbankschef utsåges utom fullmäktige, därutöver tillerkänna honom ett tilläggsarvode av högst 8,000 kronor;

b) att särskilt arvode till fullmäktig, som besörjde tillsynen över riksbankens pappersbruk, icke vidare skulle utgå;

kommande vid bifall härtill den ordinarie avlöningsstaten för riksbanken, såvitt den avsåge fullmäktige att erhålla den lydelse, reservationen visade.

Mom. a).

Herr *Stendahl*: Herr talman! Under hänvisning till vad jag tidigare anför, hemställer jag, att siffran 7,000 utbytes mot 8,000.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu föredragna momentet endast yrkats, av herr *Stendahl*, att vad utskottet hemställt skulle bifallas med den ändring, att beloppet av det i momentet omförmälda tilläggsarvodet bestämdes till 8,000 kronor.

Ang. riksbanksledningens organisation m. m. (Forts.)

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan oförändrad samt vidare enligt herr Stendahls yrkande; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Mom. b).

Herr **Stendahl**: Med anledning av tidigare fattat beslut torde något yrkande beträffande ändring av siffran 7,000 till 8,000 knappast kunna komma i fråga.

Däremot tillåter jag mig att yrka, dels att siffran 1,500 angående extra arvode till ordföranden utbytes mot 2,000, dels att siffran 1,500 som särskilt arvode till inspekterande fullmäktigen för Tumba bruk skall utgå.

Herr **Akerberg**: Jag skall be att få fästa uppmärksamheten på att beträffande det särskilda arvodet till ordföranden har kammaren redan fattat beslut under a). I fråga om den punkten torde således icke något yrkande kunna framställas. I övrigt ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Stendahl**: Det är alldeles riktigt, vad bankoutskottets ärade ordförande påpekade, att beträffande det särskilda arvodet till ordföranden har kammaren redan fattat beslut. Jag ber därför att få taga tillbaka mitt yrkande i den delen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att därunder yrkats dels att vad utskottet i det nu förevarande momentet hemställt skulle bifallas, dels ock att utskottets hemställan skulle bifallas med den i herr Stendahls reservation förordade ändringen, att särskilt arvode till fullmäktig, som besörjde tillsynen över riksbankens pappersbruk, icke vidare skulle utgå.

Sedermera gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölls.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets memorial nr 19, angående beräkning av den period, varunder semester må tilldelas befattningshavare m. fl. i riksbanken och i riksgäldskontoret, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskilt statsbidrag till kostnaderna för laga skifte i Karesuando kyrkby;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omläggning av taken å veterinärhögskolans byggnader;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående frågan om kontrollstationer för smör jämte en i ämnet väckt motion; samt

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppskov i vissa fall med erläggande av annuiteter å lån från odlingslånefonden och statens avdikningslånefond jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Ang. upp-
hävande av
stadgan om
skjuts-
väsendet.*

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om upphävande av stadgan om skjutsväsendet den 22 juni 1911 (nr 63) ävensom i ämnet väckt motion.

I en till riksdagen den 10 februari 1933 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 97, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga följande

F ö r s l a g

till

Förordning om upphävande av stadgan om skjutsväsendet den 22 juni 1911 (nr 63).

Härigenom förordnas, att stadgan om skjutsväsendet den 22 juni 1911 skall upphöra att gälla med utgången av år 1933; dock att beträffande skjutsanstalt, för vilken enligt stadgan slutet entreprenadavtal först därefter utgår, bestämmelserna i densamma skola tillämpas intill entreprenadtidens utgång.

Åtgärd för åstadkommande av entreprenad enligt nämnda stadga må ej av Konungens Befallningshavande vidtagas efter det förordningen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 424, av herr *Nilsson* i Antnäs m. fl., hade hemställts, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag till förordning om upphävande av stadgan om skjutsväsendet den 22 juni 1911 (nr 63) måtte få följande ändrade lydelse:

Härigenom förordnas, att stadgan om skjutsväsendet den 22 juni 1911 skall upphöra att gälla med utgången av år 1936. Åtgärd för åstadkommandet av entreprenad enligt samma stadga må ej av Konungens Befallningshavande vidtagas efter det förordningen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med avslag å motionen II: 424, bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Herr Gustafson, Fritiof: Herr talman! I det här föreliggande utskottsutlåtandet hemställs om bifall till Kungl. Maj:ts proposition om upphörande av nuvarande bestämmelser i fråga om skjutsväsendet. Det innebär, att de gamla gästgivargårdarna komma att helt upphöra i och med utgången av år 1936. Själva lagändringen träder ju i kraft redan med utgången av innevarande år, men i vissa fall komma, där det finns kontrakt, skjutsanstalterna att vidmakthållas till och med år 1936. För flertalet av länen torde den förändring, som härmed inträder, icke vara så anmärkningsvärd, men särskilt i fråga om Norrland, där andra förhållanden föreligga än i en stor del av övriga trakter i landet, kommer säkert förändringen att medföra vissa svårigheter. Därför ha ju också ifrån Norrland kommit ganska allvarliga gensagor emot ett bifall i full utsträckning till Kungl. Maj:ts proposition. Så har bl. a. länsstyrelsen i Gävleborgs län avstyrkt det föreliggande förslaget.

Inom utskottets andra avdelning, som förberedande handlade ärendet, var

Ang. upphävande av stadgan om skjutsväsendet. (Forts.)

det också delade meningar om i vilken utsträckning man skulle tillmötesgå den kungl. propositionen. Det uppgjordes två olika alternativ, men vid behandlingen i plenum i utskottet stannade man för ett rent bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Då jag emellertid är av den uppfattningen, att ett så genomgripande förslag som detta kommer att medföra ganska väsentliga svårigheter för de norrländska gästgivargårdarnas innehavare, kommer jag, herr talman, att framställa ett yrkande, som innebär en uppmjukning av det föreliggande förslaget och samtidigt ett tillmötesgående av motionärens önskemål. Jag har så mycket större anledning att göra detta som den merkostnad, som härigenom skulle uppstå för det allmänna, säkert blir obetydlig eller ingen. Genom ett bifall till ett förslag, som innebär möjlighet att träffa avtal med förutvarande gästgivare om upprätthållande av skjutsskyldigheten intill 1936 års utgång, åstadkommer man en mjukare övergång i denna fråga. Man kan icke komma ifrån att det är en ganska hård åtgärd emot den gästgivare, som har ordnat ganska goda lokaler m. m. för de resandes härbärgande, att han utan tid till avveckling av rörelsen skall ställas inför ett fullbordat faktum och inför svåra ekonomiska följder i anledning av rörelsens nedläggande.

Med denna motivering ber jag att få yrka, att kammaren här måtte besluta, A) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förslag ej kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga följande förslag till »Förordning om upphävande av stadgan om skjutsväsendet den 22 juni 1911 (nr 63). Härigenom förordnas, att stadgan om skjutsväsendet den 22 juni 1911 skall upphöra att gälla med utgången av år 1936. Efter det denna förordning, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling, skola entreprenadavtal enligt förenämnda stadga, oavsett de i stadgan föreskrivna entreprenadtider, slutas för tiden intill utgången av år 1936.» B) att motionen II:424 måtte anses besvarad genom utskottets hemställan under A).

Häri instämde herr *Halvarsson*.

Herr **Sederholm**: Det yrkande, som den siste ärade talaren framställde, skiljer sig från utskottets och Kungl. Maj:ts förslag i det avseendet, att efter Kungl. Maj:ts förslag avtalen med skjutsanstalterna skulle upphöra i den mån som nu löpande avtal utgå — dock senast år 1936. Nu komma alltså efter Kungl. Maj:ts förslag vissa avtal att upphöra 1933, andra 1934, andra 1935 och de sista slutligen 1936.

Efter det förslag, som nu väckts, skulle Konungens befallningshavande ha rättighet men icke skyldighet att uti de fall, där de pröva det behöfligt, upprätta avtal för viss kort tid, d. v. s. då avtal utlöpa före 1936, skulle de kunna upprätta nya avtal att löpa under tiden till 1936. Ettårs-, tvåårs- och treårsavtal skulle kunna upprättas på detta sätt. Jag kan emellertid icke förstå, att detta skulle innebära en uppmjukning. Det av Kungl. Maj:t föreslagna sättet innebär en successiv avveckling av dessa avtal. Somliga utlöpa det ena året, andra det andra året och senast 1936 skall det hela vara färdigt. Genom det förslag, som här väckts, skulle man emellertid kunna få en möjlighet att upprätthålla vissa kortfristiga avtal på så sätt, att samtliga skulle utlöpa först 1936. Jag tror emellertid icke, att man på detta sätt vinner den uppmjukning och den successiva avveckling, som Kungl. Maj:ts förslag medför.

Jag kan emellertid icke resonera om denna fråga utan att även något beröra nästa ärende, som handlar om ändring av bestämmelserna för hotell- och pensionärrörelse. Det är nämligen för närvarande stadgat, att gästgivarna, obero-

Ang. upphävande av stadgan om skjutsväsendet. (Forts.)
 ende av de lokala myndigheternas mening om lämpligheten att försälja pilsnerdricka vid gästgivargårdarna, blott därför att gästgiverierna äro skjutsanstalter, ha rätt att försälja pilsnerdricka. Ja, i många för att inte säga de flesta fallen är detta det väsentliga, det bärande och det givande, och särskilt i Gävleborgs län, som det här talats om, ha gästgivarna gjort uppvakning och påpekat, att det är inte så mycket för skjutsrättigheternas skull utan i stället för rättigheten att få sälja pilsnerdricka — oberoende av den ståndpunkt, som de lokala myndigheterna intaga till denna fråga — som man är så angelägen att få bibehålla dessa skjutsrättigheter. Nu skulle man genom ett bifall till det förslag, som nyss framfördes här, underlätta denna anordning och i viss mån förlänga de nuvarande förhållandena. Jag kan icke finna, att det är riktigt att bevara en institution, som möjliggör en reglering av ölförsäljningen efter andra grunder än dem, som gälla i alla övriga fall. Behovet och lämpligheten ur allmänna synpunkter av en försäljning av pilsnerdricka bör naturligtvis prövas i samma ordning på dessa som på andra ställen, och ett bevarande av detta särförhållande är därför icke önskvärt eller lämpligt.

Om det nu hade kommit ett rent avslagsyrkande och man på grund av behovet av transportmedel och nödvändigheten av tillgång till skjutsar inom vissa delar av landet ansett det vara lämpligt att påfordra, att skjutsväsendet skulle fortvara efter år 1936 och på obestämd tid, hade man ju möjligen kunnat reflektera på ett sådant yrkande. Men här är det endast fråga om att i någon mån förändra möjligheterna att ordna skjutsväsendet till år 1936 och på samma gång att i någon mån konservera ölförsäljningsrättigheterna på gästgivargårdarna.

Jag kan icke finna, att de skäl, som här blivit anförda till förmån för det sist framställda yrkandet, äro ägnade att rubba den ståndpunkt, som utskottet i anslutning till Kungl. Maj:ts mening har intagit, och jag tillåter mig därför, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Andersson, Elof*.

Herr Frändén: Då jag varit gästgivare i yngre dagar, anses jag kanske jävig att yttra mig i den här frågan, men jag påstår mig i alla fall vara en smula s. k. sakkunnig och vågar hävda den uppfattningen, att gästgivarna äro behöfliga i Norrland såväl för tillhandahållande av skjuts och logi som även för att resande skola kunna få ett mål mat.

Nog tycker jag, att det är märkvärdigt — det vill jag säga i anslutning till herr Sederholms yttrande — att man för att kunna taga bort t. ex. rätten att sälja pilsnerdricka också skall beröva denna mycket, mycket stora landsända, Norrland, som representerar hälften av Sveriges yttinnehåll — för att icke säga ännu mera — dessa gästgiverier, som ändock, när det gäller samfärdseln orterna emellan, ha en mycket stor uppgift att fylla. Det är väl icke riktigt, att taga bort dessa gästgiverier bara för att man skall kunna få bort pilsnerdricksförsäljningen. Gästgiverierna stå ju under länsstyrelsernas kontroll, och jag kan icke förstå, att det skall förekomma några sådana olagligheter i fråga om försäljningen av pilsnerdricka, att man fördenskull skall behöva taga bort en så nödvändig institution, åtminstone vad Norrland beträffar, som gästgiverierna faktiskt äro.

Om man ser efter vad departementschefen här har yttrat, vill det nästan framgå därav, att motivet för propositionen företrädesvis varit, att bestämmelserna äro föråldrade. De blevo ju reviderade 1911, så att här kan man väl inte tala om några föråldrade bestämmelser. Vidare säger han, att bestämmelserna om entreprenadauktioner äro alldeles för vidlyftiga och besvärliga.

Ang. upphävande av stadgan om skjutsväsendet. (Forts.)

Ja, det tycker jag är ett mycket svagt skäl. Och slutligen säger han, att denna förordning skall kunna ersättas med en vida enklare förordning för att få dessa frågor reglerade. Vad man här får i stället blir icke av samma reella förmån för orterna och den resande allmänheten. Jag vågar vidare säga, att åtminstone för de norrländska länen är detta rent av en överrumpling. Jag vågar vidare påstå, att, som jag nyss sade, gästgiverierna äro fullkomligt nödvändiga för samfärdseln i Norrland. De äro också nödvändiga för alla offentliga sammanträden, som måste förekomma ute i skogsbygderna. Men det tyckes ingen vilja fästa det ringaste avseende vid — i all synnerhet icke de, som bo i städer och på andra större platser, där det finnes tillgång till allt möjligt i den vägen.

Nu är det ju i alla fall så, att gästgiveriernas bibehållande inte numera kräver några kostnader för det allmänna. Det hör ju rent av till undantagen, att det finnes något gästgiveri, där det betalas något entreprenadbelopp. Man tycker i alla fall, att om gästgiverierna inte förorsaka det allmänna några kostnader, så borde de kunna få bibehållas i den mån, som länsstyrelserna anse, att de äro behöfliga, och det förvånar mig verkligen, att inte landshövdingarna i en sådan här fråga skulle kunna konferera litet med varandra. Den ene landshövdingen, t. ex. landshövdingen i Gävleborgs län, säger, att det är behöfligt att bibehålla gästgiverierna. Han hävdar mycket starkt behovet därav. Men landshövdingen i Södermanlands län anser, att de inte behövas och böra borttagas för att få bort rätten att sälja pilsnerdricke.

Jag kan inte tycka, att det är ett riktigt sätt att behandla oss ute på landsbygden att gå fram på det här sättet. Jag tillåter mig därför, herr talman, att yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Jonsson: Ja, herr talman, vad angår Norrland, vill jag för min del taga avstånd från påståendet, att det här skulle gälla hela Norrland, ty åtminstone i Västerbottens län ha vi gått så till väga, att landsting och länsstyrelse tagit bort de allra flesta gästgiverier, därför att motortrafiken i dessa tider där tagit en sådan omfattning, att de blivit onödiga. Man har endast bibehållit skjutsanstalter och gästgiverier i fjälltrakterna, där det anses nödvändigt, att de finnas kvar, men vid kusten och mera centralt belägna platser har man ansett dem obehöfliga.

Jag vill säga detta för att man inte skall få den uppfattningen, att vi överallt i Norrland äro så angelägna om att bibehålla gästgiverierna.

Herr statsrådet Leo: Herr talman! Herr Frändéns anförande byggde uppenbarligen på missuppfattning av hela den här saken, och jag ber därför att få säga ett par ord.

Den här lilla propositionen är ju intet annat än ett efterkommande av riksdagens i fjol uttalade önskemål. Riksdagen uttalade då — och därtill hade också statsrevisorerna givit den anledning — att de bestämmelser, som för närvarande gälla för bidrag till skjutsentreprenaderna, äro efter motortrafikens utveckling i vårt land föråldrade och till stor del obehöfliga och att man därför borde undersöka, huruvida inte dessa bestämmelser kunde utbytas mot mera tidsenliga sådana. Det var ingalunda, som herr Frändén sade, så, att riksdagen gjorde detta uttalande därför, att riksdagen ville avskaffa gästgiveriernas pilsnerrättigheter — pilsnern har kommit in i den här frågan på ett helt annat sätt — utan det var uteslutande därför, att man ansåg det vara ganska onödigt och meningslöst med de nuvarande entreprenadbestämmelserna. Den utredning, som igångsattes, visade också, att riksdagens uppfattning var riktig. Praktiskt taget samtliga myndigheter, som ha fått tillfälle att yttra sig i ärendet, ha gjort sig till tolk för den uppfattningen, att de nuvarande

Ang. upphävande av stadgan om skjutsväsendet. (Forts.)
bestämmelserna böra ersättas med mera tidsenliga. Bland länsstyrelserna är det endast två, som ha uttalat den meningen, att de nuvarande bestämmelserna borde bibehållas.

Nu är det så, att vad som här föreslås — det har herr Frändén också missuppfattat — är ingalunda, att man alldeles skall taga bort det bidrag till skjutsanstalter och gästgiverier, som tidigare har utgått från statens sida, utan det är bara på det viset, att man vill lägga om bestämmelserna så, att man ger länsstyrelserna möjlighet att under enklare och friare former lämna bidrag till skjutsanstalter i de fall, där man anser, att sådana bidrag äro behöfliga med hänsyn till den trafikerande och resande allmänhetens behov av att ha tillgång till skjutsar. Och det är till och med så, att man utvidgar det statliga bidraget till att omfatta inte bara upprätthållande av skjutsanstalter utan också till att upprätthålla så att säga rena gästgiverier, d. v. s. ställen, där den resande allmänheten kan få rum och mat, utan att man därför ålägger dem, som mottaga detta statsbidrag, förpliktelse att hålla skjutsar åt allmänheten. Jag tror, att det är en ur alla synpunkter mycket fördelaktig omläggning, som på detta sätt föreslås.

Vad pilsnern beträffar är det nog på det viset, att det motstånd, som reses från vissa håll mot den här lilla förändringen, är grundat just på den omständigheten, att gästgivarnas nuvarande förmån att få servera pilsner åt den resande allmänheten, utan att de därför behöva söka särskilt tillstånd av länsstyrelsen, skulle bortfalla. Men att, bara för att bereda det fåtal gästgivare, som ännu finnas kvar, denna förmån i fortsättningen, låta bestämmelserna om skjutsentreprenader fortfarande kvarstå, kan jag för min del inte anse vara på något sätt motiverat. Är det så, att det befinner sig lämpligt och behöfligt att bevilja pilsnerrättighet åt den gamla gästgivaren på något ställe, få väl länsstyrelsen och de kommunala myndigheterna pröva den saken i vanlig ordning. Det finnes ju ingen anledning att på detta område sätta vissa medborgare i en särställning framför alla andra.

Herr Frändén: Jag ber få säga herr statsrådet, att jag har inte talat om pilsnerrättigheterna, utan vad jag här avsett är skjutsarna. Jag vågar bestämt påstå, att för närvarande är det mycket vanligt än i dag uppe i Jämtland, åtminstone i stora delar av länet, att man får lov att använda sig av hästskjutsar, och det skall inte komma att gå många år, förrän det i mycket större omfattning har inträffat därstädes, att man fått gå tillbaka till det gamla sättet med hästskjutsar. Jag har, som sagt, inte talat om pilsnerrättigheterna och inte talat för att några entreprenadbidrag skola utgå till gästgivarna, utan jag har ansett, att de gästgiverier, som länsstyrelserna anse behöfliga och som inte kosta det allmänna något, böra få bibehållas. Om t. ex. gästgivaren får servera pilsnerdricka till maten för att han håller rummen varma och för att han håller hyggliga och rena sängar samt håller stallrum för den resande, så tycker man, att det inte borde föras så mycket väsen över att han får sälja en pilsner i samband med mat. Här är det i alla fall så, mina herrar, att det är just denna försäljning, som är skulden till, att det här förslaget har framkommit. Jag vågar ännu en gång påstå, att vid gästgiverierna förekommer inte pilsnerdricksförsäljning under sådana former, som många tro. Den står sannerligen under alltför sträng bevakning och kontroll. Därav har man så livlig erfarenhet, att det inte kan komma i fråga något missbruk på det här området.

Jag ber i alla fall att få vidhålla mitt yrkande.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu ifrågakvarande utlåtandet förekommit följande yrkanden:

Ang. upphävande av stadgan om skjutsväsendet. (Forts.)

1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas;

2:o), av herr *Gustafson, Fritiof*,

A) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förslag ej kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga följande förslag till

Förordning

om upphävande av stadgan om skjutsväsendet den 22 juni 1911 (nr 63).

Härigenom förordnas, att stadgan om skjutsväsendet den 22 juni 1911 skall upphöra att gälla med utgången av år 1936. Efter det denna förordning, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling, skola entreprenadavtal enligt förenämnda stadga, oavsett de i stadgan föreskrivna entreprenadtider, slutas för tiden intill utgången av år 1936.

B) att motionen II: 424 måtte anses besvarad genom utskottets hemställan under A).

samt

3:o) att utskottets hemställan skulle avslås.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr statsrådet *Leo* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 188, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 20 juni 1924 (nr 225) med särskilda bestämmelser angående olovlig befattning med spritdrycker och vin, m. m.;

nr 219, angående ändring av det i statsverkspropositionen framlagda förslaget om anslag till tullverket för budgetåret 1933/1934;

nr 220, om anstånd för Norrbottens läns landsting samt Gällivare och Jukkasjärvi kommuner ävensom Kiruna municipalsamhälle med återbetalning till kronan av erlagda utskylder;

nr 229, angående reglering av viss Svenska Tändsticks Aktiebolagets stämpelskuld;

nr 230, angående tilläggspension åt telefondirektören i Stockholm A. Lignell;

nr 231, angående vissa pensioner, att utgå av affärsdrivande verks medel;

nr 232, angående understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer;

nr 235, angående tilläggspension åt vissa i statens tjänst anställda personer;

nr 237, angående pension åt vissa i statens tjänst anställda personer;

nr 238, angående vissa bestämmelser i fråga om rätt till pension för chefen för stuteribråan hos lantbruksstyrelsen;

nr 239, angående pension åt förre överläraren vid tekniska skolan i Stockholm R. S. Enblom och lärarinnan vid samma skola Agnes Hörlin, född Nilsson;

nr 240, angående pension åt förre länsskogvaktaren J. D. Branting;

nr 241, angående årligt understöd åt förre extra vaktkonstapeln J. A. Gustafsson;

nr 242, angående avstående av viss del av det allmänna arvsfonden tillfallna arvet efter komministern Carl Axel Herman Hallonlöf; samt
nr 243, med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa m. m.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om upphävande av § 5 i stadgan den 8 juni 1917 (nr 474) angående hotell- och pensionatrörelse ävensom i ämnet väckt motion, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om kostnadsfri överlåtelse till Dals-Eds församling av en tomt.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 41, i anledning av väckta motioner om kostnadsfri överlåtelse av äganderätten till en staten tillhörig, för uppförande av läkarbostad i Eds provinsialläkardistrikt använd tomt.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 25 av herr *Mellén* samt II: 55 av herrar *Olsson* i Mellerud och *Gustafson* i Kasenberg, hade hemställts, att riksdagen måtte med äganderätt överlåta en staten tillhörig, för uppförande av läkarbostad i Eds provinsialläkardistrikt använd tomt kostnadsfritt och befria Dals-Eds församling från skyldighet att till staten utgiva ersättning med fastställda 1 krona 5 öre per kvadratmeter eller 1,771 kronor 56 öre för den till läkarbostaden upplåtna tomt.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionerna I: 25 och II: 55 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Mellén**: Herr talman! Utskottet har enhälligt hemställt om avslag å min anhållan, att riksdagen måtte av billighetsskäl upplåta fri tomt från kronoparken Ed till bostad åt provinsialläkaren inom Dals-Eds distrikt. Därmed är min motions öde beseglat.

Jag respekterar utskottets resonemang ur ren affärssynpunkt. Utskottet har följt domänstyrelsens direktiv. Det förhåller sig så, att Kungl. Maj:tt tidigare efter domänstyrelsens hörande nedsatt priset på tomten med 50 procent, och nu säger domänstyrelsen, att en vidare sänkning av priset ej överensstämmer med de intressen, som domänstyrelsen för sin del har att skydda. Det är ju riktigt, men det är av rena billighetsskäl, som jag framburit min motion.

Provinsialläkardistriktet består av 8 socknar. Hade nu samtliga dessa deltagit i kostnaden för läkarebostaden, hade jag aldrig framburit någon motion. Men det förhåller sig så, att när det blev bestämt, att läkaren skulle bo och byggnaden uppföras i Dals-Ed, så vägrade de andra 7 socknarna att på något som helst sätt bidra till bostaden och tomten. De resonerade som så, att när Eds socken får förmånen att ha läkaren boende inom kommunen och därmed även erhåller ett förmånligt skatteobjekt, så må socknen själv stå för alla kostnaderna. Det blev emellertid drygt för denna socken, som är svårt skuldsatt och har stora skatter, både för sina egna intressen, för vägdistriktet och för landstinget m. m. Därtill kommer, att socknen lider av en stor arbetslöshet.

Det var av dessa skäl jag föranleddes att gå ortsbornas önskan till mötes, då jag frambar motionen om att tomten skulle lämnas kostnadsfri, helst det endast gällde, att kronan skulle avstå en tomt. Dessa skäl har utskottet inte velat beakta, och jag får ju böja mig därför. Fallet är emellertid belysande för ordspråket, att det alltid är otacksamt att uppoffra sig för andra.

Jag har, herr talman, intet yrkande att göra.

Om kostnadsfri överlåtelse till Dals-Eds församling av en tomt. (Forts.)

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 42, i anledning av väckta motioner angående beredande av möjlighet för byamännen i Norr Salbo by att återfå visst dem frändömt markområde.

Om visst markområdes återställande till byamännen i Norr Salbo by.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 140 av herr *Pettersson, Anton*, och II: 286 av herr *Johansson* i Bro, hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag rörande möjlighet för byamännen i Norr Salbo by i Västmanlands län att återfå ett markområde, som genom Kungl. Maj:ts dom den 22 februari 1923 förklarats tillhöra kronan.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionerna I: 140 och II: 286 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anmälts av herr *Henriksson* och herr *Gustafson* i Vimmerby, som yrkat bifall till motionerna.

Herr Pettersson, Anton: Herr talman! Då jag är motionär i den här frågan och ärendet för övrigt är ganska intressant ur rättssynpunkt, skall jag tillåta mig att yttra några ord, för att kammarens ledamöter skola bli i tillfälle att bedöma frågan.

Det förhåller sig på så vis, att byamännen i Norr Salbo by i Västmanland på 1680-talet upplåto ett stycke jord för övning av trupper från Västmanlands regemente. När sedermera 1906 regementet nedlades, ville dessa bymän erhålla åter den jord, som upplåtits till Västmanlands regemente, därför att det ändamål, för vilket upplåtelsen skett, förfallit. Det blev process om den där marken, och häradsrätten gav byamännen rätt, men i de övriga instanserna, i hovrätten och högsta domstolen, gavs Kungl. Maj:t rätt under åberopande av urminnes hävd. Dock var det så, att utslaget inte var enhälligt, utan det fanns också de, som ville giva byamännen rätt.

För min personliga del anser jag, att i detta speciella fall — jag vill betona, herr talman, att det gäller ett speciellt fall — häradsrätten var mera sakkunnig än hovrätten och högsta domstolen. Varför det? Jo, nämndemännen i gamla Norbergs och Vansbro häradsrätt känna säkerligen själva mycket bra till förhållandena på Salbohed, där de kanske t. o. m. exerceerat i sin ungdom.

När byamännen på 1680-talet upplåto markområdet till kronan, så bestod detsamma av betesmark utan någon egentlig kultur, och marken hade då för byamännen helt naturligt icke något annat värde än såsom betesmark, vilket värde den givetvis fortfarande bibehåller. När marken först upplåts såsom övningsfält för en bataljon av Västmanlands regemente, var det endast 400 man, som kommo dit för att övas en vecka årligen sommartiden, och de förstörde icke mycket av marken. Detta pågick till år 1753, vill jag minnas, då övningsfältet upplåts för hela regementet, och det blev då 1,200 nummer på Västmanlands regemente som gingo där. Övningstiden var då endast 12 dagar, till dess att riksdagen 1856—1858 beslöt, att övningstiden skulle vara 30 dagar, fördelade på två år. Den övningstiden bibehölls till år 1885, då det blev 42 dagar, fördelade med 27 dagar på det ena året och 15 dagar på det andra året.

Om visst markområdes återställande till byamännen i Norr Salbo by. (Forts.)

Jag vill betona, att hela tiden, även sedan man kommit fram till senare års utsträckta värnplikt, fanns det plats för byamännens kreatur, ty det område det nu gäller omfattar 88 tunnland, och hela Salbohed är ett område på cirka 290 tunnland. Av detta område inköpte kronan år 1816 cirka 200 tunnland, och kronan tillbytte sig även delvis vissa markområden.

Med dessa 88 tunnland förhåller det sig på det viset, att ungefär hälften är ängsmark, gräsbevuxen mark, där beväringsarna inte så mycket höllo till, utan där byamännens kreatur gått hela tiden. Det är ett faktum, att det var mycket mera tramp där av kreatursklövar än av beväringsens breda sulor.

När det förhåller sig på det sättet, må man säga att det är rätt märkligt, att det åberopats urminnes hävd. Vi ha det nöjet att i denna kammare ha många framstående jurister. Jag skulle vilja fråga dem, vilken som har största fog att åberopa urminnes hävd, byamännen, som verkligen sedan urminnes tider haft kreatur som betat på dessa marker, åtminstone på halva området, eller kronan, som sedan lång tid tillbaka under en mycket kort del av året haft bevärings, som gått där och övat sig.

För min del anser jag, att det icke alls skulle vara ur vägen, om regeringen ville undersöka denna fråga litet närmare, och jag undrar om inte var och en, som på ort och ställe tager reda på huru det förhåller sig, måste giva byamännen rätt. Om denna fråga också kan vara litet tvistig ur juridisk synpunkt, så får jag säga, att jag tycker, att den är klar ur moralisk synpunkt. Den moraliska rätten anser jag ligga på byamännens sida, ty om byamännen upplåtit mark åt kronan för ett visst angivet ändamål och marken sedan icke längre brukas för det uppgivna ändamålet, så borde de väl få marken tillbaka. Det var icke tal om annat än att marken skulle upplåtas för regementets behov. Vilken dragkamp var det för övrigt icke mellan städerna då regementena i början av detta århundrade skulle flyttas från landsortsförläggningarna!

Jag anser, att det icke borde vara omöjligt att få en ändring beträffande denna fråga och nog tycker jag, att kammaren kunde gå med på vår hemställan — det gäller ju bara att uppdraga åt Kungl. Maj:t att titta litet närmare på frågan.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herrar Henriksson och Gustafsson i Vimmerby avgivna reservationen, det vill säga bifall till de i ämnet avgivna motionerna.

Herr Sederholm: Herr talman! Efter den långa redogörelse, som den siste ärade talaren lämnat rörande denna frågas historik, skall jag icke trötta kammaren med någon längre utläggning. Jag vill endast understryka det faktum, att den upplåtelse, som skedde 1680, genom den dom, som fallit, har upphört att gälla och att denna dom givit ett klart besked om, att marken tillhör kronan och icke byamännen.

Nu ifrågasättes det här, att Kungl. Maj:t skulle få i uppdrag att verkställa en ytterligare utredning, men jag kan icke finna, att man, när det föreligger en lagakraftvunnen dom i högsta instans, skulle ha anledning att gå in i en ytterligare prövning av de rättsliga anspråk, som byamännen kunna ha anledning att framställa. Det skulle i så fall vara av billighetsskäl eller rättare sagt av ömmande skäl, som man skulle göra en eftergift gent emot byamännen och giva dem gottgörelse för den förlust, som de anse sig ha lidit därigenom, att regementet blivit förlagt till annan plats. Men här är det ju fråga om en upplåtelse, som skedde år 1680, och de byamän, som nu finnas, ha säkerligen icke förvärvat sina hemman med beräkning av något värde för den eventuella rätt de skulle ha att återfå någon del av Salbohed. De ha icke lidit någon förlust i förhållande till vad de verkligen beräknat, när de förvärvat

Om visst markområdes återställande till byamännen i Norr Salbo by. (Forts.)
sina hemman, utan skulle de återfå denna mark, så skulle de tvärtom göra en opåräknad vinst. Att under sådana förhållanden påkalla åtgärder, som eventuellt skulle medföra sådan ersättning, anser jag icke på något sätt vara motiverat, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Henriksson**: Herr talman! Då jag avgivit en blank reservation i denna högst intressanta fråga, kan jag icke underlåta att giva tillkänna, huru jag ser på saken.

De domstolsutslag, som föreligga beträffande det markområde, som det här är fråga om, hänföra sig till vad som skedde den 1 juni 1778. Sedan hertig Fredrik Adolf blivit utnämnd till chef för Västmanlands regemente, lät han tillkalla kommissionslantmätare Jakob Ykenberg och gav honom officiellt i uppdrag att uppmäta och avrösa det område, som hörde till lägerplatsen. I protokollet över förrättningen lät kommissionslantmätaren anteckna, att han hade tillfrågat regementskvartermästaren, baron Funck, huruvida de yttre gränserna för lägerplatsens område vore möjliga att fastställa, men att regementskvartermästaren svarat, att så icke vore förhållandet. Då sammankallades Salbo byamän, för att en överenskommelse skulle kunna träffas dem emellan — byamännen hade under den tid regementet deltog i pommerska kriget upplöjt och besatt de närmast ån liggande delarna av övningsfältet, och när regementet återkom, gjordes inga rättsliga anspråk mot byamännen för deras tilltag, utan regementet fick i flera år låta sig nöja med den mindre delen av lägerplatsen — och det träffades då den överenskommelsen, att byamännen skulle till regementet överlämna ett område, motsvarande det, som de hade upplöjt. Angående denna överenskommelse upprättades en handling, som upplästes för byamännen högt och tydligt, och det antecknades, att handlingen blivit frivilligt underskriven av samtliga närvarande byamän, vilkas antal enligt handlingen uppgick till 18.

Denna överenskommelse åberopades av det ombud, som förde kronans talan vid häradsrätten, såsom ett av de mest vägande skälen för att kronan skulle få behålla området. Skrivelsen är icke lång, och då det kanske kan intressera kammarens ledamöter att höra, huru en äganderättshandling lydde på den tiden, så skall jag be att få uppläsa den. Den lyder sålunda:

»Sedan Hans kongl. Höghet Durektentigste Hertig Fredrik Adolph såsom kongl. Westmanlands Infanterie Regementes Höga Chef, i Nåder behagat tilllåta Salbo Byar uti Westra Färnebo sockn, ogvald nyttje Rättighet på the Wretar som västan om Campements platsen Salbohed östan om åen, belägne äro och uti sednare tider upodlade blifvit: Högbemalte Hertig jämväl lika nådigt täckts bifalla någon tillökning af sumpaktig betesmark till ofvannämnda Byars förmahn; Så hafva af fri vilja och otvunget samtycke under-tecknade delegare uti Salbo härmedelst velat till Regementets beqvämligare utrymme öfverlemna den å östra sidan om Campements platsen belägna skogsbacka af högländig sandmo öster ut upp till Landsvägen: förbehållande oss därvid, att till vår öfriga skogsmarks befredande, inga friska trån till Regementets behof må annorlunda än efter accorderad billig betalning ifrån våra öfriga afskillda skogsletter fällas och föras; Regementet dock alldeles obetagit att ifrån vår skogsmark nödigt granris och qvistar under kommanderingen hämtas. Ock emedan vretarnas oqvalda nyttjerättighet tillsammans tagen med den tillökning vi erhållit uti sumpig betesmark ärsatter hvad af den höglända Skogs och Sandbacken oss ifrångår. *'Så vilja till Kongl. Majestät och kronan vi hädanefter så väl som hittills med all trohet och slit, utgöra utan afkortning våra vanliga alla utskyllderen.'* Och på det i framtiden må finnas säker kunskap om hvad som Byen rätteliga tillhör, och hvarom hittills ingen underrät-

Om visst markområdes återställande till byamännen i Norr Salbo by. (Forts.) telse kunnat ärhållas, så är vår högeliga längtan och åstundan att Campements platsen Salbohed må efter de å Commisionslantmätaren Herr Jakob Ykenbergs Charto med numrena från och med 1 till och med N:r 14 tecknade ställen afvittras och rörläggas: Hvilket allt till Kongl. Majestäts aller nådigaste stadsfästelse i djupaste Underdånighet underställes.

Salbo by den 1 Juni 1778.

<i>Per Mattsson.</i>	<i>Matts Olofsson.</i>	<i>Johan Persson.</i>
<i>And. Ersson.</i>	<i>Matts Jansson.</i>	<i>gl Per Olsson.</i>
<i>Matts Ersson.</i>	<i>Matts Mattsson.</i>	<i>Jan Jansson.</i>
<i>unge Per Olsson.</i>	<i>Jan Andersson.</i>	<i>Anders Persson.</i>
<i>Olof Persson.</i>	<i>unge Matts Olsson.</i>	<i>Matts Anderssons enka.</i>
<i>Erik Ersson.</i>	<i>Matts Andersson.</i>	<i>Per Olofsson.</i>

Att föregående afhandling blifvit för *Norra Salbo* Byamän tydeligen uppläsen och af them frivilliga underskrifven och samtyckt Intyga:

<i>Jakob Ykenberg.</i>	<i>C. G. Hanck.</i>
Commissionslantmätare.	Kronofullmäktig.

Med originalet lika lydande till alla delar intygas af undertecknade dato och supra:

<i>Adolph Gyllengahm.</i>	<i>C. F. Funck.</i>
Capitaine vid Kongl. Westmanlands Regemente.	Regementskvartermästare vid Kongl. Westmanlands Infanterie Regemente.

Detta papper är, såvitt jag förstår, ett dåligt äganderätsbevis. Det skulle säkerligen icke nu komma att godtagas såsom sådant av någon som helst häradsrätt, men kronans ombud åberopade, såsom redan sagts, detta såsom ett av de starkaste skälen för, att kronan borde få behålla området. Därtill kommer, såsom också herr Pettersson omnämnde, att kronan på 1800-talet inköpte 2 hemmansdelar, den ena från Norr Salbo by och den andra från Söder Salbo by, och det begärdes år 1816 ägoutbyte, för att staten skulle få dessa jorddelar i möjligaste mån tillagda lägerplatsen. Det blev verkställt, och nu gjordes en ny överenskommelse, om vilken det heter i handlingarna, att till följd av det stora tillmötesgåendet, som Salbo byamän alltid hade visat regementet, lämnades dem, förutom redan erhållen rätt att sälja brännvin, öl, dricka och tobak på lägerplatsen, även rätten att upphugga träd på denna plats, dock med skyldighet att icke låta stubbar och kvistar stanna kvar. Denna överenskommelse har också av jurister tagits till intäkt för, att kronan skulle vara ägare till området.

1861 var det laga skifte i Norr Salbo by, vilket fastställdes den 5 juni samma år. Från skiftet uteslötos de ägor, vilka ingingo i exercisfältet, men de redovisades i skifteshandlingarna med ett särskilt nummer under rubrik främmande bys eller hemmanslägenheter, som ej i skiftet ingått eller kunnat utbytas.

Här är enligt min mening Salbo byamäns begångna fel, att de inte vid lantmäteriförrättningen bättre bevakat sin äganderätt.

Dessa tre punkter ha anförts såsom skäl för, att kronan borde få behålla äganderätten till området ifråga.

Häradsrätten yttrade, att det visserligen fanns uttryck i handlingarna, som gäve en antydning om, att staten skulle vara ägare till området, men då icke ordet äganderätt fanns i en enda handling, resolverade rätten utan några som helst om eller men, att Norr Salboborna skulle erhålla hela området.

Hovrätten, dit Kungl. Maj:st och kronan vände sig, tilldömde kronan området med tre röster mot två, vilka avgåvos för ett fastställande av häradsrådet

Om visst markområdes återställande till byamännen i Norr Salbo by. (Forts.) rättens dom, och högsta domstolen tilldömde likaledes området åt kronan med tre röster mot två, men såsom rättsgrund åberopade högsta domstolen urminnes hävd.

Jag har talat med en jurist, och han sade mig, att han aldrig förut hade hört, att ett sådant domslut fällt, att staten tagit ett område på grund av urminnes hävd. Jag vet icke, om det är rätt, men det har sagts mig så. Det är klart, att det hade varit riktigt, om det gällt en enskild person, men man kan sätta ifråga, huruvida staten bör handla på detta sätt. Jag tvivlar icke på, att domen är riktig enligt svensk lag, men jag ifrågasätter, huruvida icke riksdagen, som äger rättighet att skänka bort saker, där skäl därtill föreligga, borde utöva denna sin rätt i detta fall. Sådant har skett många gånger förut och till större belopp än det här gäller. Försåvitt denna lägerplats varit lämplig för sitt ändamål, har den ju för kronan haft ett visst värde, men däremot har den ringa värde ur jordbrukssynpunkt, utan det är mera därför, att man vill befordra det rätta, som man anser, att ifrågavarande markområde är Salbobornas rättmätiga tillhörighet.

Jag glömde att omnämna, att häradsrätten också sade, att den omständigheten, att staten innehaft området med nyttjanderätt i 225 år, icke kunde vara tillräckligt skäl för att äganderätten till detsamma skulle fråntagas Salbo byamän. För min del anser jag, att, sedan lägerplatsen upphört att tjäna det syfte, som den enligt den första överenskommelsen varit avsedd att tjäna. Salboborna ha full rätt att återfå densamma. Det är icke några stora belopp, som det här gäller, ty platsen är icke mycket värd. Jag har själv varit ägare till en lägerplats, och det var icke något avundsvärt för mig, och jag tror icke heller, att det blev det för min efterträdare. Jorden är i regel den sämsta ur jordbrukssynpunkt. Jag ser saken sådan den är, nämligen såsom en rättssak, och jag anser, att om riksdagen någonsin skall utöva den rätt den har att skänka efter, så bör riksdagen göra det i detta fall.

Då jag icke, herr talman, har något annat yrkande att framställa än om bifall till motionerna, ber jag att få instämma i det yrkande i denna riktning, som framställt av herr Anton Pettersson.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Då alla ärenden på föredragningslistan nu blivit behandlade, medgav kammarerna, på framställning av herr talmannen, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 188, 209, 210, 217, 219, 220, 223—227 och 229—245 blevo desamma på begäran bordlagda.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 291, av herr *Johansson, Johan Bernhard*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av motorfordonsförordningen den 20 juni 1930 (nr 284);

nr 292, av herr *Tamm* och herr *Andersson, Elof*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för ernående av ökad avsättning av inhemska skogsprodukter m. m.;

nr 293, av herr *Sandström* och herr *Johanson, Karl*, i anledning av Kungl.

Maj:ts proposition angående anslag för ernående av ökad avsättning av inhemska skogsprodukter m. m.; samt

nr 294, av herr *Nylander*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för ernående av ökad avsättning av inhemska skogsprodukter m. m.

Herr **Sandström** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag får anhålla, att kammaren i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 223—226 måtte besluta en till sammanträdet näst efter 20:e dagen från dessa propositioners avgivande utsträckt motionstid.

Denna hemställan bifölls.

Anmäldes och bordlades

första lagutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående blodundersökning i mål om barn utom äktenskap m. m., dels ock en i ämnet väckt motion;

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillägg till lagen den 28 maj 1886 angående eftersökande och bearbetande av stenkols- och saltfyndigheter samt om ändring i lagens överskrift; och

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 13 § lagen den 27 juni 1924 (nr 321) angående införande av lagen om förmynderskap;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av väckt motion angående reformering av gällande hyreslagstiftning;

nr 22, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående avlösning av rekognitionsavgifter till Danviks hospital, dels ock i ämnet väckt motion; samt nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 3 mom. 1 och 2 i förordningen den 31 mars 1922 (nr 130) angående uppbörd av avgifter för försäkringar i riksförsäkringsanstalten jämlikt lagen om försäkring för olycksfall i arbete; ävensom

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande och memorial:

nr 3, i anledning av motion, I: 121, angående utredning om skärpt lagstiftning till förhindrande av sådana olycksfall vid motortrafik, vilka föranledas genom förtäring av starka drycker;

nr 4, angående ifrågasatt remiss till annat utskott av motionen I: 22 om ändring i motorfordonsförordningens bestämmelser angående förande av lyktor å automobil;

nr 5, angående ifrågasatt remiss till annat utskott av motionen I: 34 om ändringar i och tillägg till motorfordonsförordningen i syfte att främja brandväsendets effektivitet; samt

nr 6, angående ifrågasatt remiss av motionen I: 157 om beredande av inflytande åt den kommunala förvaltningsmyndigheten vid beviljandet av tillstånd till linjetrafik inom stads planlagda område.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.55 e. m.

In fidem

G. H. Berggren.